

VALTAKUNNALLISESTI ARVOKKAIDEN MAISEMA-ALUEIDEN PÄIVITYSINVENTOINTI

UPPDATERANDE INVENTERING AV NATIONELLT VÄRDEFULLA LANDSKAPSOMRÅDEN

Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden muutosehdotukset, täydentävä kuuleminen (Etelä-Pohjanmaa, Pohjanmaa)

Ändringsförslag till nationellt värdefulla landskapsområden, kompletterande samråd (Södra Österbotten, Österbotten)

Sisälllys / Innehåll

110. Lapuan Alajoen peltolakeus (Kauhava, Lapua, Seinäjoki)	2
115. Harrströminjokilaakson kulttuurimaisema (Korsnäs, Närpiö)	6
115. Harrströms ådals kulturlandskap (Korsnäs, Närpes)	10
116. Merenkurkun saaristomaisemat (Maalahti, Mustasaari, Uusikaarlepyy, Vöyri)	14
116. Kvarkens skärgårdslandskap (Korsholm, Malax, Nykarleby, Vörå)	19
117. Björköbyn saariston kulttuurimaisema (Mustasaari)	24
117. Björköby skärgårds kulturlandskap (Korsholm)	28
119. Laihianjoen kulttuurimaisema (Laihia, Mustasaari)	33
119. Laihela ås kulturlandskap (Korsholm, Laihela)	37

Kuva: Annukka Kuoppala

110. Lapuan Alajoen peltolakeus

Lapuan Alajoen lakeusmaisema edustaa perinteistä eteläpohjalaista yhtenäistä viljelylakeutta. Alue on valtakunnallisesti arvokas maisema-alue (Lapuan–Kauhavan Alajoki, 1995), jonka rajaus pysyy päivitysinventoinnissa suurilta osin ennallaan.

Rajauksen muutosehdotus 2020: Aluetta esitetään laajennettavaksi Viemerön ympäristössä siten, että se kattaa koko lakeusalan.

Maakunta	Etelä-Pohjanmaa
Kunta	Kauhava, Lapua, Seinäjoki
Maisemamaakunta	Pohjanmaa
Maisemaseutu	Etelä-Pohjanmaan viljelylakeuksien seutu
Pinta-ala	11 521 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 120 ha maatalousalueita: 9 433 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 1 385 ha rakennettuja alueita: 530 ha vesialueita: 53 ha

Luonnonpiirteet

Lapuan Alajoen peltolakeus on edustava esimerkki eteläpohjalaisesta lakeusmaisemasta, jota reunustavat matalapiirteisesti kumpuilevat metsämaat. Pääosin paragneissistä ja Vaasan graniitista muodostuva kallioperä on Litorinameren aikana kerrostuneiden, turpeen kattamien savikoiden peittämä. Saven ohella alueen maaperässä on silttiä ja hiekkaa. Aluetta etelä-pohjoissuunnassa halkovan Lapuanjoen länsipuolella kulkee katkeileva kaakko-luodesuuntainen harjumuodostuma. Peltolakeutta ympäröivät soiset metsämaat, joilla on jonkin verran avokallioita. Aluetta rajaavat myös Lapuan, Kauhavan ja Ylihärjän taajamat.

Lapuan Alajoen viljelytasanko levittäytyy vaikuttavana maisemallisena kokonaisuutena Lapuanjoen ympärille. Tulva-herkän joen rannat ovat jyrkkiä ja niiden ympärille on rakennettu penkereitä tulvavaurioiden vähentämiseksi. Koko laaksoalue on pengerrytetty seitsemäksi erilliseksi altaaksi, ja jokiuoma on perkausten jäljiltä varsin suorapiirteinen. Maisema-alueen pellot ulottuvat monin paikoin jokirantaan saakka, ja maatalouden ravinnevalunta on heikentänyt jokiveden laatua. Veden laatuun vaikuttavat myös valuma-alueen metsämaiden ja soiden ojitukset, jotka aiheuttavat voimakkaita virtaaman vaihteluita. Lapuanjoen huomattavimpia sivu-uomia maisema-alueella ovat laajan Löyhinkinevan pohjoispuolelta virtaava Löyhinginuoma sekä Kauhavanjoki. Lakeusalueella risteilee tiheä pelto-ojien verkosto.

Maisema-alue kuuluu pääosin Pohjanmaan–Kainuun keskiboreaaliseen havumetsävyöhykkeeseen, jossa vallitseva metsätyyppi on puolukkavaltainen männikkö. Peltolakeudella puita on kuitenkin vähän, ja esimerkiksi rantapuusto on monin paikoin raivattu pois. Paikoin ranta-alueilla kasvaa tiheästi leppää ja pajua. Alajoki on linnustollisesti merkittävä kohde, jonka tulvamailla lepää muuttoaikaan runsaasti joutsenia ja hanhia. Siellä myös talvehtii, muuttaa ja ruokailee tai pesii useita uhanalaisia lintulajeja.

Kulttuuripiirteet

Lapuan Alajoen peltolakeuden alueelta on löytynyt merkkejä kivikautisesta asutuksesta niin kampa- kuin nuorakeraamiseltakin ajalta. Pysyvä asutus on kuitenkin saapunut alueelle vasta 1500-luvulla, jolloin jokivarren parhaat luhtaniityt otettiin viljelykäyttöön. Nykyisiä peltolakeuksia on raivattu pelloiksi 1800-luvulta lähtien kuivattamalla ja kydöttämällä alueen soita. Pelloille on myös ajettu savea. Viljelylakeus on noin viisinkertainen alkuperäisten luonnonniittyjen laajuuteen verrattuna.

Asutus on hakeutunut jokilaakson reuna-alueille lukuun ottamatta Puhdonmäen ja Kaunissaaren asutuksia, jotka sijaitsevat matalalla harjulla viljelylakeuden keskellä. Joen länsipuolella asutus noudattelee nauhamaisesti teiden linjoja, itäpuolella rakennukset sijaitsevat hajanaisemmin jokilaaksoa reunustavilla kumpareilla. Jokivarren viljelylakeus on säilynyt varsin ehyenä ja yhtenäisenä, ja peltomaisemaa halkovat vain muutamat tiet. Lapuan Alajokilaakson ensimmäiset maantiet on rakennettu vasta 1800-luvun lopulla. Sitä ennen alueella liikutettiin ensisijaisesti hevosten rannalta käsin vetämillä jokiveneillä.

Lapuan Alajoen alue on aktiivista ja vaurasta maatalousaluetta, jota leimaavat myös pienimuotoinen yrittäjyys ja metalliteollisuus. Alueella on jäljellä varsin paljon perinteisiä pohjalaisia talonpoikaisrakennuksia. Edustavien rakennuskokonaisuuksien rinnalla maisemassa on kuitenkin myös autiotaloja, maisemaan heikosti istuvia uusia rakennuksia sekä kyläteiden asutusnauhan mittakaavasta poikkeavia teollisuushalli- ja tehdasalueita. Lakeusmaisemaan perinteisesti kuuluneita latoja on säilynyt alueella tiheimmillään noin kymmenen latoa neliökilometriä kohden, mutta varsinaista lato-merta ei enää ole. Maisema-alueen perinnebiotoopeista on jäljellä muutama paikallisesti arvokas hakamaa ja keto.

Alajoen ympäristön arvokkainta rakennuskantaa edustaa Sippolanmäen 1800- ja 1900-lukujen vaihteesta periytyvä taloryhmä Kauhavan kaupungin läheisyydessä. Lakeuden länsireunan raittiasutusta edustaa parhaiten puolentoista kilometrin mittainen Kankaankylän asutusnauha, joka jatkuu Hantulaan asti harvempana asutuksena. Kankaankylän vanhimmat rakennukset ovat 1800-luvun alusta, ja monet taloryhmät muodostavat hyvin säilyneitä umpipihoja. Lisäksi raitin varrella on rakennuskantaa muun muassa 1930- ja 1950-luvuilta. Edustavia pihapiirejä on säilynyt muuallakin lakeusalueella. Lakeuden reunamilla kohoavilla kumpareilla on joitakin pieniä ryhmäkyliä, joissa on säilynyt rakennuksia 1700- ja 1800-luvuilta.

Maisemakuva

Lapuan Alajoen viljelytasanko leviää silmänkantamattomiin Lapuanjoen molemmilla rannoilla. Äärimmäisen tasaisen lakeuden kiinnekohtia ovat muutamat jäljellä olevat ladot. 20 kilometriä pitkän ja parhaimmillaan kahdeksan kilometrin levyinen jokilaakso kapenee alueen pohjoispäässä Liinamaassa noin puolen kilometrin levyiseksi maiseman solmukohdaksi. Komeimpia lakeusnäkyviä avautuu Liinamaan kylässä sijaitsevasta Saarimaan näkötorjasta sekä maisema-alueen lounaisnurkassa sijaitsevasta Hellanmaan kylästä. Viljelylakeuden vuotuiskiertoon kuuluvien tulvien ehkäisemiseksi rakennetut korkeat rantapenkeret katkaisevat lakeusnäkyvät monin paikoin.

Alajoen aktiivisesti viljelty lakeus on vuosisataisen raivaustyön tulosta. Peltoala on säilynyt yhtenäisenä asutuksen hauduttua lakeuden reuna-alueille nauhamaisiksi raittikyliksi tai matalille kumpareille ryhmäkyliksi. Maisema-alueella on jäljellä useita perinteisiä umpipihoja, jotka edustavat eteläpohjalaista talonpoikaisrakennusperintöä. Maisemassa näkyy kuitenkin myös autiotaloja, uutta rakennuskantaa sekä pienteollisuusalueita. Alueen maisemakuvaa on viime vuosina muuttanut uusi lakeuden halki linjattu maantie Kankaan kylästä Lapuanjoelle ja siitä edelleen Annalan kylään.

Arviointi

Lapuan Alajoen viljelylakeus on laaja, erittäin edustava viljelymaisemakokonaisuus, jonka tunnusmerkkejä ovat yhtenäiset ja avarat näkymät sekä jäljellä olevat ladot. Lakeusalueen reunoilla ja kumpareilla sijaitsevissa kylissä on säilynyt arvokkaita rakennus- ja pihakokonaisuuksia, jotka edustavat perinteistä pohjalaista talonpoikaista rakentamista. Maiseman arvot perustuvat ennen kaikkea pitkiin ja yhtenäisiin lakeusnäkyymiin sekä kohtalaisen hyvin säilyneeseen asutusrakenteeseen. Alajoki tulva-alueineen on linnustollisesti arvokas kohde.

Muinaisjäännösrekisteriin merkityt kohteet: 2 kohdetta

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY: Sippolanmäen taloryhmä

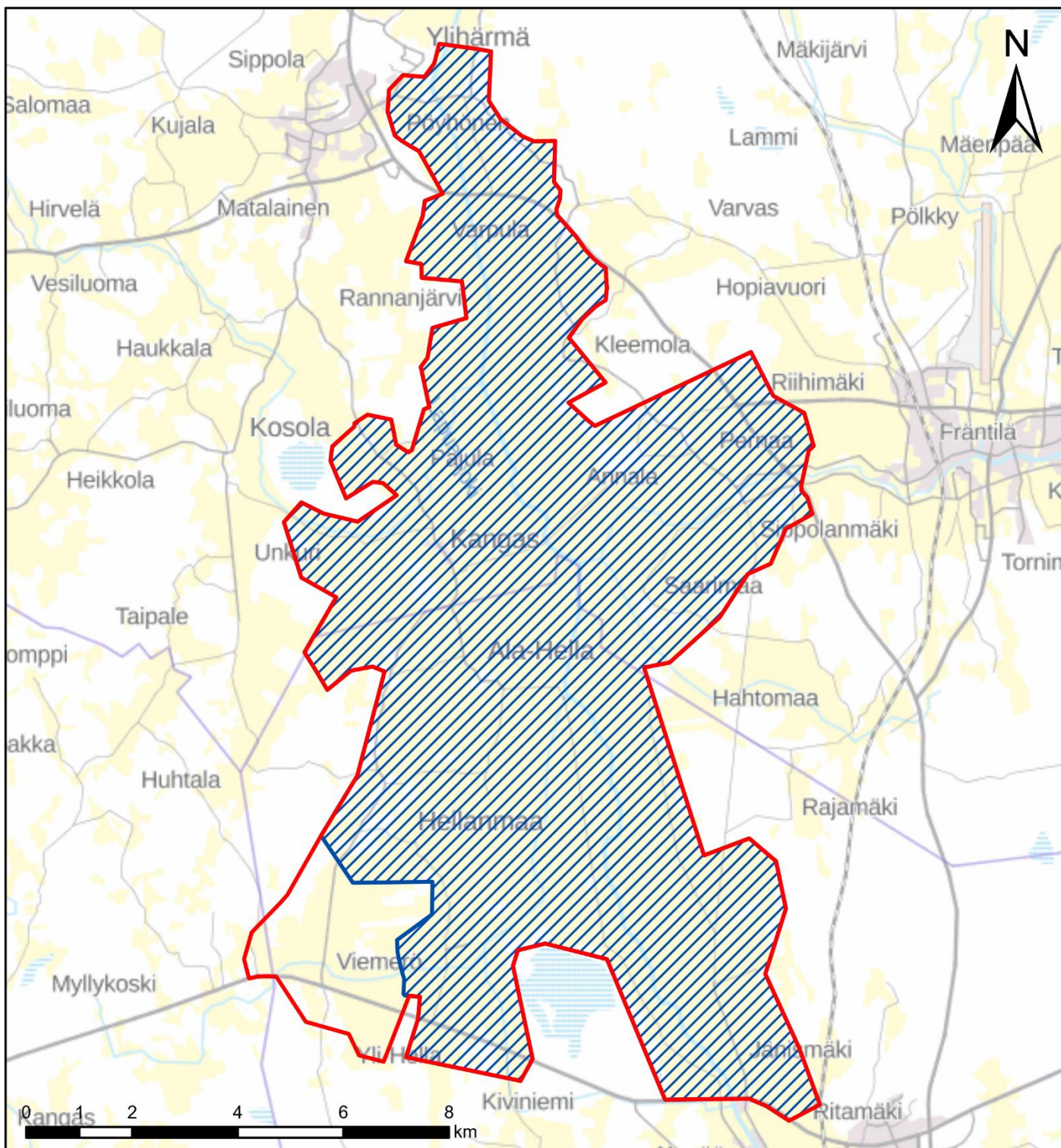
Arvokkaat perinnebiotoopit: Kleemolan Myntänmäki; Jänismäen haka

IBA Kansainvälisesti arvokkaat lintualueet: Alajoki

Tiedot haettu 17.12.2019

110. Lapuan Alajoen peltolakeus Rajauksen laajennusehdotus 2020

Kunta: Kauhava, Lapua, Seinäjoki
Maakunta: Etelä-Pohjanmaa

- Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2020
- Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2016

Arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventoinnin mukainen ehdotus © SYKE
Taustakartta © Karttakeskus Oy

Kuva: Riikka Asunmaa

115. Harrströminjokilaakson kulttuurimaisema

Harrströminjokilaakso edustaa nuorta maankohoamisrannikon maisemaa, jossa yhdistyvät pohjanmaalaisen rannikkokylän ominaispiirteet sekä jokilaaksoa mukaileva peltoaukea latomerineen. Alue on maakunnallisesti arvokas maisema-alue, joka on ehdolla valtakunnallisesti arvokkaaksi.

Aluetta esitetään poistettavaksi valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventoinnista.

Maakunta	Pohjanmaa
Kunta	Korsnäs, Närpiö
Maisemamaakunta	Pohjanmaa
Maisemaseutu	Etelä-Pohjanmaan rannikkoseutu
Pinta-ala	782 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 5 ha maatalousalueita: 447 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 237 ha rakennettuja alueita: 82 ha vesialueita: 11 ha

Luonnonpiirteet

Harrströminjokilaakso on varsin nuori maankohoamisrannikon pienimittakaavainen jokilaakso. Alue on vanhaa merenpohjaa, joka on muuttunut maankohoamisen seurauksena kiinteäksi mantereeksi. Pääosin savesta sekä hiekka- ja sora-moreenista muodostuvan maaperän erityispiirteinä ovat happamat sulfaattimaat, jotka ovat muodostuneet Itämeren Litorinakauden aikana yli 4 000 vuotta sitten. Kallioperältään alue on kiillegneissiiä.

Maisema-alueen korkeuserot ovat vähäisiä ja yleiskuva varsin loivapiirteinen. Valtaosa alueesta sijaitsee alle seitsemän metrin korkeudella merenpinnasta. Havumetsää kasvavat selänteet nousevat peltoaukeiden reunoilla korkeimmillaan noin 20 metriin merenpinnan yläpuolelle. Maisema-aluetta halkoo Hinjärvestä alkunsa saava Harrströminjoki (Tölån), jota on perattu useaan otteeseen. Maisema-alueella aiemmin sijainnut Helenelundträsket (Tölträsket) on kuivattu viljelykäyttöön 1930-luvulla.

Maisema-alue rajautuu luoteessa matalaan merenlahteen, jonka rannalle jokisuuhun on syntynyt laajahko niittyalue. Alueella pidetään edelleen lehmiä ja hiehoja, ja jatkuvan laidunnuksen ansiosta rantaniityt ovat säilyttäneet avoimen luonteensa. Maatalouden ravinnekuormituksen takia suistoon on kasvanut laajoja kaislikkoalueita, jotka umpeuttavat jokisuuta. Alue on kahlaajien, sorsien, hanhien ja joutsenien suosima levähdysalue, ja siellä pesii useita vesi- ja rantalintulajeja sekä kahlaajia. Maankohoaminen jatkuu Harrströminjokilaakson seudulla noin 0,8 senttimetrin vuosivauhdilla.

Kulttuuripiirteet

Harrströminjokilaakso on varsin nuorta maisemaa, josta ei tunneta muinaisjäänöksiä. Kiinteä asutus on saapunut rannikkoalueelle 1300-luvun alussa, jolloin kalastajat ja metsästäjät asuttivat seudun. Varhaisin maininta Harrströmin kylästä on vuodelta 1494. Kyläläisten toimeentulo perustui tuolloin pyyntielinkeinoihin, joita täydensivät peltoviljely ja karjanhoito. Alue on edelleen aktiivista maatalousaluetta, jossa myös kalastuselinkeino on jatkunut pitkään. Jokilaaksoissa on lisäksi turkistuotantoa ja kasvihuoneviljelyä.

Maisema-alueen asutus on keskittynyt Harrströmin kylään jokisuulla sekä Helenelundin kylään alueen kaakkoisosassa. Harrströmin kylän noin 140 taloutta muodostavat tiiviin kyläkeskuksen, joka on rakentunut vanhan rantatien varteen. Kylän luonnonsatama sijaitsee kapean merenlahden molemmilla rannoilla. Sataman rantalinjaa koristavat puiset vene- ja verkkovajat sekä vanhat kalastajamökkit. Kylän rantaniityt ovat paikallisesti arvokkaita perinnebiotooppeja.

Harrström on vireä kylä, jossa on myös jonkin verran yritystoimintaa. Kylässä on säilynyt pienimittakaavaisia pihapiirejä ja talonpoikaista rakennusperintöä. Perinteisten kaksikerroksisten pohjalaistalojen ohella alueella on joitakin uudempia rakennuksia. Uutta elinkeinomaisemaa edustavat turkistarhaukseen liittyvät rakennukset kylän ja kalasataman välisellä pellolla. Kylän maamerkkejä ovat Kvarnbackenin mäenrinteeseen rakennetut kaksi 1800-luvulta periytyvää tuulimyllyä, jotka ovat nykyisin museokäytössä. Kyläasutuksen välissä virtaavan Harvungån ylittää kivipaasista vuonna 1898 rakennettu museosilta (Åbacka bro).

Harrströmin kylästä sisämaahan päin avautuva jokilaakso muodostaa avaran, noin viisi kilometriä pitkän ja laajimmillaan noin kaksi kilometriä leveän viljelylakeuden, jota Harrströminjoki halkoo. Alueen kyläkeskittymiä yhdistävät maantiet mukailevat peltolaakson reunaa. Viljelymaiseman suuremmat rakennukset ovat sijoittuneet pellon reunaselänteille, ja peltojen tuntumassa näkyy lähinnä talous- ja tuotantorakennuksia. Peltoalueella on säilynyt paljon latoja. Muutamain paikoin alueen maatalousmaisemassa näkyy umpeutuvia niittyjä, autioituneita taloja pihapiireineen sekä käytöstä poistuneita kasvihuoneita.

Maisemakuva

Harrströminjokilaakson kulttuurimaisema on erinomainen esimerkki Pohjanmaan rannikon elinkeinomaisemasta, jossa yhdistyvät kalastus, maanviljelys ja uudemmat maaseutuelinkeinot. Harrströmin rakennusperinnöltään arvokas kylä sijaitsee rannikonmyötäisesti jokisuussa. Kylässä on säilynyt perinteisen rannikkokylän piirteitä vene- ja verkkovajoineen ja kalastajamökkeineen. Kylämaisema on pienipiirteistä ja pihapiirien väliset vanhat laidunmaat tuovat kylärakenteesen väljyyttä. Pihapiirit ovat yleisesti pelkistettyjä. Kylässä on paikoin hoitamattomia viheralueita.

Alueen viljelymaisemat ryhmittyvät Harrströminjoen jokilaaksoon ja Helenelundsträsketin kuiviolle muodostaen laajan ja avonaisen peltolakeuden monine pienine latoineen. Jokilaakson avarat peltonäkymät avautuvat selänteiden reunoilta ja laakson halki kulkevilta teiltä. Maisemassa näkyy myös kasvihuoneviljelmiä sekä turkistarhoja.

Arviointi

Harrströminjokilaakso edustaa maankohoamisrannikon perinteistä elinkeinomaisemaa, jossa yhdistyvät kalastuskulttuurin synnyttämät ominaispiirteet sekä jokilaaksoa seuraileva peltoaukea latomerineen. Harrströmin kylämaisema on edustava esimerkki rannikkokyläkulttuurista kalasatamineen, vanhoine kala- ja venevajoineen sekä myllymäkineen. Alueen viljelysmaiseman arvoa nostavat hyvin säilyneet ladot.

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY: Harrströmin kalasatama ja kylä

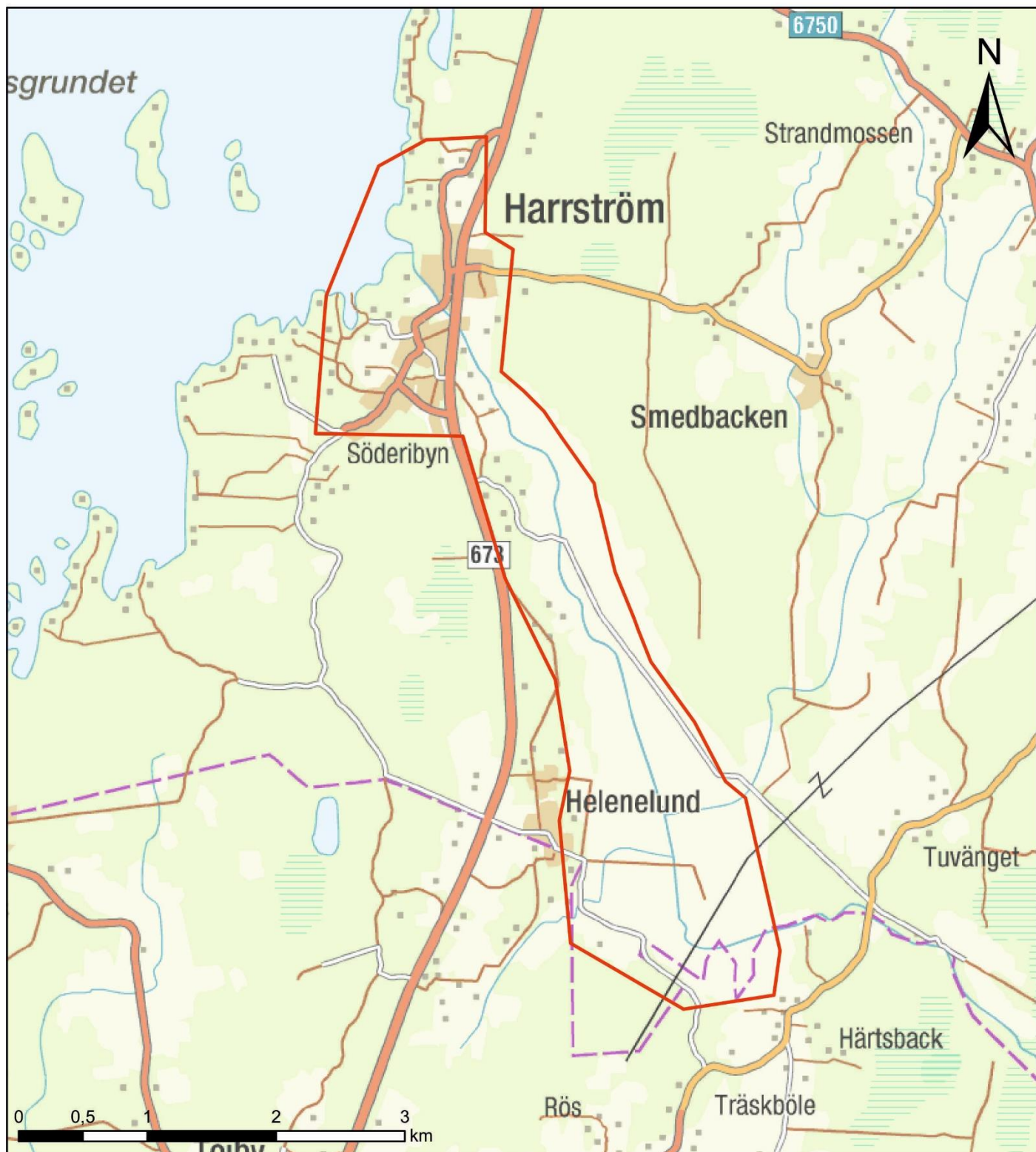
Arvokkaat perinnebiotoopit: Revetin rantaniitty; Harvungånin rantalaidun; Harrströmin rantaniityt

Tiedot haettu 26.5.2015

115. Harrströminjokilaakson kulttuurimaisema

Kunta: Korsnäs, Närpiö

Maakunta: Pohjanmaa

 Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2015

Arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventoinnin mukainen ehdotus © SYKE

Taustakartta © Karttakeskus Oy

Bild: Riikka Asunmaa

115. Harrströms ådals kulturlandskap

Harrströms ådal representerar den unga landhöjningskustens landskap där den österbottniska kustbyns särdrag förenas med åkrarna med sina många lador, som följer ådalen. Området är ett regionalt värdefullt landskapsområde som föreslås bli nationellt värdefullt.

Ändringsförslag 2020: Området föreslås inte ingå i nationellt värdefulla landskapsområden.

Landskap	Österbotten
Kommun	Korsnäs, Närpes
Landskapsprovins	Österbotten
Landskapsregion	Södra Österbottens kustregion
Area	782 ha, varav öppna våtmarker: 5 ha jordbruksmarker: 447 ha skog och halvnaturliga marker: 237 ha anlagda ytor: 82 ha vatten: 11 ha

Naturens särdrag

Harrströms ådal är en småskalig och ung ådal på landhöjningskusten. Området är gammal havsbotten som i samband med landhöjningen har blivit fastland. Jordmånen består huvudsakligen av lera samt sand- och grusmorän, och dess särdrag är den sura sulfatjorden som uppstått under Östersjöns Littorinaperiod för över 4000 år sedan. Områdets berggrund är glimmergnejs.

Landskapsområdets höjdskillnader är små och det ger ett ganska flackt allmänt intryck. Största delen av området ligger mindre än sju meter över havsytan. De barrskogsbevuxna ryggarna på åkrarnas kanter reser sig till högst 20 meter över havsytan. Landskapsområdet delas av Harrströms å (Töln) som får sin början i Hinjärvträsket och som röjts flera gånger. Helenelundträsket (Tölträsket) torrlades för odlingsbruk på 1930-talet.

I nordväst avgränsas landskapsområdet av en grund havsvik, och på dess strand vid åmynningen har ett ganska stort ängsområde uppstått. Kor och kvigor hålls fortfarande på området, och tack vare det fortsatta betet har strandängarna bevarat sin öppna karaktär. På grund av lantbrukets näringsbelastning är åns delta sävbevuxet, och delvis igenvuxet. Området är en populär rastplats för vadarfåglar, änder, gäss och svanar, och där häckar flera vatten- och strandfågelarter och vadarfåglar. Landhöjningen i området kring Harrströms ådal är fortfarande ca 0,8 centimeter per år.

Kulturella särdrag

Harrströms ådal är ett ganska ungt landskap där man inte hittat några fornlämningar. Kustområdet fick fast bosättning i början av 1300-talet då fiskare och jägare bosatte sig i regionen. Byn Harrström omnämns för första gången 1494. Då grundade sig bybornas utkomst på fångstnäringar som kompletterades med åkerodling och boskapsskötsel. Området är fortfarande ett aktivt jordbruksområde där även fiskenäringen fortsatt länge. I ådalen finns även pälsproduktion och växthusodlingar.

Landskapsområdets bosättning är koncentrerad till Harrströms by vid åmynningen samt byn Helenelund i områdets sydöstra del. De ca 140 hushållen i Harrström utgör ett tätt bycentrum som byggts upp vid den gamla strandvägen. Byns naturhamn ligger på den smala havsvikens båda stränder. Hamnens strandlinje pryds av båthus, nätbodas och gamla fiskarstugor i trä. Byns strandängar är lokalt värdefulla vårdbiotoper.

Harrström är en livlig by där det även finns en del affärsverksamhet. Småskaliga gårdsplaner samt allmoge byggnadstradition har bevarats i byn. Förutom de traditionella österbottniska tvåvåningshusen finns det en del nyare byggnader på området. Det nya näringslandskapet representeras av pälsdjursuppfödningens byggnader på åkern mellan byn och fiskehamnen. Byns landmärken är de två väderkvarnarna från 1800-talet som byggts på Kvarnbacken och som nuförtiden är i museibruk. Harvungån, som flyter mellan bybosättningen, korsas av Åbacka bro. Bron är byggd på stenpelare år 1898 och är en museibro.

Ådalen som öppnar sig inåt mot fastlandet från Harrström utgör en vidsträckt, ca fem kilometer lång och som störst ca två kilometer bred odlingslätt som klyvs av Harrströms å. Landsvägarna som förenar områdets byar följer åkerdalens kant. Odlingslandskapets större byggnader ligger på ryggarna som kantar åkarna. Invid åkarna finns mest ekonomi- och produktionsbyggnader. Många lador har bevarats på åkerområdet. Ställvis kan man i jordbrukslandskapet se igenväxande ängar, ödelagda hus och gårdsplaner samt växthus som inte längre är i bruk.

Landskapsbild

Harrströms ådals kulturlandskap är ett utmärkt exempel på den österbottniska kustens näringslandskap, där fiske, odling och nyare landsbygdsnäringar förenas. Harrströms by med sitt värdefulla byggnadsbestånd ligger längs med kusten vid flodmynningen. Byn har bevarat sina drag som är typiska för en kustby med sina båthus, nätbodas och fiskarstugor. Bylandskapet är småskaligt, och de gamla betesmarkerna mellan gårdsplanerna gör bystrukturen rymlig. Gårdsplanerna är i allmänhet enkla. Ställvis finns det ovårdade grönområden i byn.

Områdets odlingslandskap ligger i Harrströms ådal och på det torrlagda Helenelundträsket och utgör en stor öppen åkerslätt med många små lador. Ådalens vida åkervyer öppnar sig från ryggarnas kanter och vägarna som klyver dalen. I landskapet kan man även se växthusodlingar och pälsfarmar.

Bedömning

Harrströms ådal representerar landhöjningskustens traditionella näringslandskap där särdragen som uppkommit i och med fiskekulturen och åkerslätten som följer ådalen och dess hav av lador förenas. Harrströms bylandskap är ett gott

exempel på kustbykulturen med fiskehamnar, gamla fiskebodar och båthus samt kvarnbacke. Odlingslandskapets värde ökas av de välbevarade ladorna.

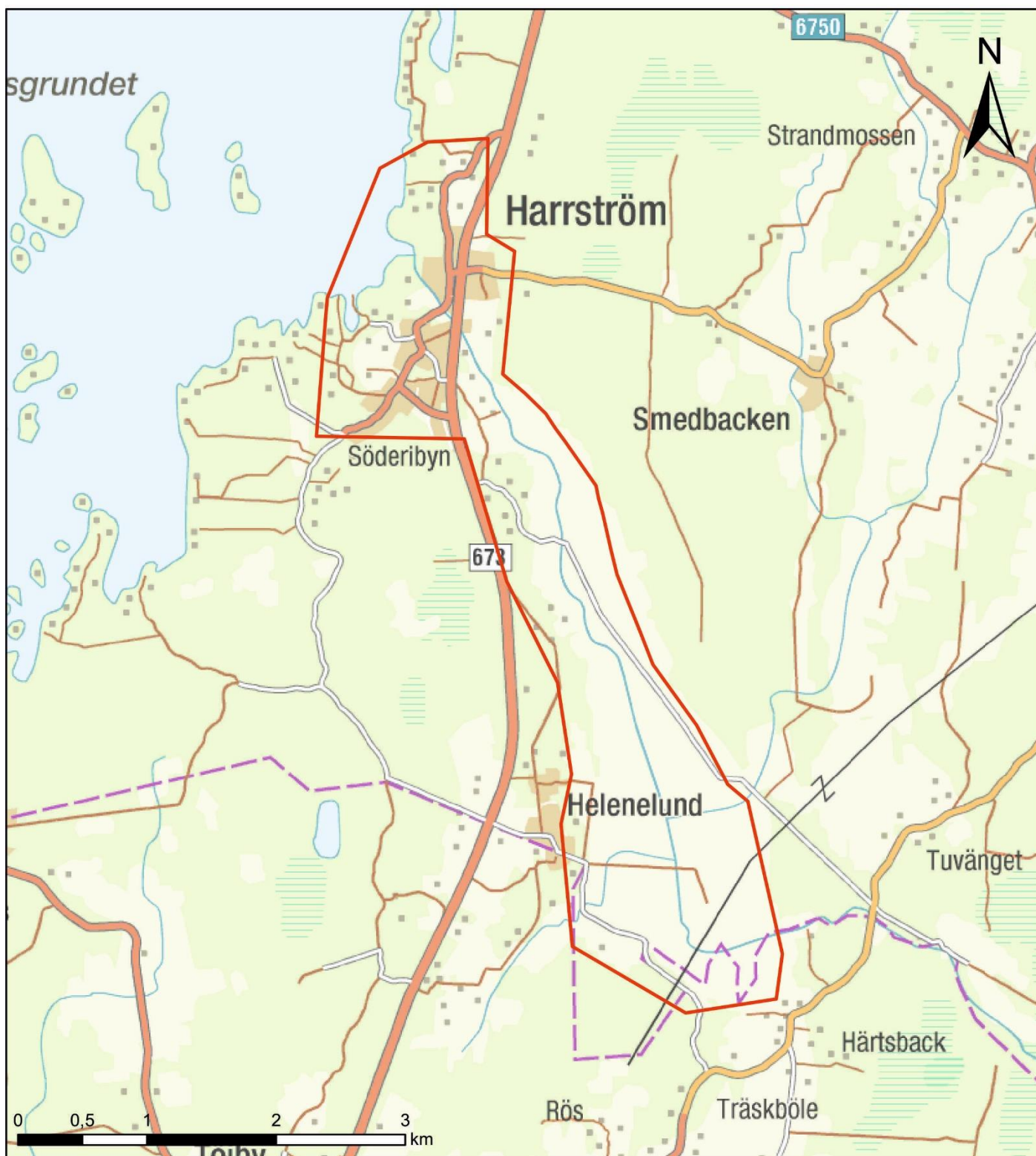
Byggda kulturmiljöer av riksintresse RKY: Harrströms fiskehamn och by

Värdefulla vårdbiotoper: Revetti strandäng; Harvungåns strandbete; Harrströms strandängar

Uppgifterna hämtade 26.5.2015

115. Harrströms ådals kulturlandskap

Kommun: Korsnäs, Närpes
Landskap: Österbotten

 Förslag till avgränsning av nationellt värdefulla landskapsområden 2015

Förslag enligt den uppdaterande inventeringen av värdefulla landskapsområden © SYKE
Bakgrundskarta © Karttakeskus Oy

Kuva: Kaj Höglund

116. Merenkurkun saaristomaisemat

Merenkurkun saaristonmaisemien maisemanähtävyys muodostuu useista saarista ja saariryhmistä lähivesialueineen. Saaret edustavat maankohoamisrannikon saaristo- ja kalastuskulttuuria sekä ainutlaatuisia luonnonoloja. Merenkurkun saaristomaisemat on ehdolla valtakunnallisesti arvokkaaksi maisemanähtävyydeksi uutena kohteena.

Rajauksen muutosehdotus 2020: Rajausta esitetään tiivistettäväksi Gloppetin ja Östra gloppetin vesialueilla.

Maakunta	Pohjanmaa
Kunta	Maalahti, Mustasaari, Uusikaarlepyy, Vöyri
Maisemamaakunta	Pohjanmaa
Maisemaseutu	Etelä-Pohjanmaan rannikkoseutu
Pinta-ala	57 532 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 607 ha maatalousalueita: 94 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 3 004 ha rakennettuja alueita: 94 ha vesialueita: 53 733 ha

Luonnonpiirteet

Merenkurkun saaristomaisemien maisemanähtävyys muodostuu useista saarista ja saariryhmistä lähivesialueineen. Näitä ovat Stömmingsbådarna, Bergögaddarna ja Rönnskären Maalahdessa, Norrskären ja Märaskäret Mustasaassa, Mikkelsaaret Vöyrissä sekä Jöysan, Svartörarna ja Stubben Uudessakaarlepyyssä. Maisemanähtävyys kuvastaa monipuolisesti Merenkurkun saariston maankohoamismaisemaa ainutlaatuisine luontokohteineen, kalastuselinkeinojen maisemineen sekä merenkulun historiaan liittyvine rakenteineen.

UNESCO:n maailmanperintökohteeksi valitun Merenkurkun saariston laakean maiseman perustan muodostavat 1 880–1 270 miljoonaa vuotta vanhan vuorijonon juuret, jotka eroosio ja sedimentaatio ovat kuluttaneet esiin. Alueen kiteinen kallioperä koostuu pääosin gneisseistä, amfiboliiteistä ja granodioriittisista kivistä. Kallioperää peittävät monenlaiset moreenimuodostumat, kuten kumpumoreenit sekä De Geer- ja rogenmoreeniselänteet. Saarten maaperä on tyyppillisesti hiekka- ja sora-moreenia, mutta paikoin alueella on myös kalliomaata sekä sora-, hiesu- ja hiekka-alueita.

Merenkurkun saaristo on edelleen jatkuvan maankohoamisen tulosta. Alueen ensimmäiset saaret paljastuivat merestä noin 5 000 vuotta sitten ja uutta maata nousee kahdeksan millimetrin vuosivauhdilla. Saariston rantaviiva on hyvin rikkonainen ja ranta-alueita leimaavat louhikot, pienet saaret sekä lukuisat merenlahdet ja poukammat. Aallokko ja talvijää muovaavat uutta maata sekä luovat rantakivikoita ja rantavalleja. Maankohoamisrannikolle tunnusomaisia erityispiirteitä alueella ovat kluuvijärvet, fladat, muinaisrannat, kivikot, rantavallit, luonnonhiekkarannat, suot, silokalliot ja siirtolohkareet.

Lohkarerantojen kasvillisuus on tyyppillisesti matalaa ja vaatimatonta. Maankohoamisrannikolle on ominaista kasvillisuuden vyöhykkeisyys, joka alkaa vesi- ja rantakasvien vyöhykkeestä ja vaihettuu korkeampien kasvien kautta leppä- ja kuusimetsävyöhykkeeksi. Tyyppillinen kasvupaikkatyyppi saarilla on tuore kangas, joka muuttuu paikoin kuivahkoksi ja lehtomaiseksi kankaaksi. Saarten rantavyöhykkeet ovat usein karukkokangasta. Alueen linnusto on poikkeuksellisen runsasta ja monipuolista sekä pesintä- että muuttoaikaan. Merenkurkun saariston nisäkäslajistoon kuuluvat muun muassa saukko, minkki, piisami, harmaahylje ja itämerennorppa. Matalaulappainen, matalien lahtien ja fladojen kirjoma alue tarjoaa otollisen elinympäristön myös monille kalalajeille. Suurin Merenkurkun saariston kalaharvinaisuuksista on äärimmäisen uhanalainen meressä kuteva harjus, joka on alueella endeeminen.

Luonnonoloiltaan alueen merkittävimpiä kohteita ovat Mikkelsaarten ryhmä sekä Rönnskärenin ja Bergögaddarnan muodostama kokonaisuus. Mikkelsaarten ryhmä koostuu yli 300 vaihtelevankokoisesta kivikkoisesta saaresta, joiden ranta-alueita leimaavat fladat, kluuvijärvet ja umpeutuvat matalat lahdemat. Saarilla kasvaa matalia koivumetsiä sekä satunnaisia kuusikoita, joita on hakattu ennen alueen suojelemista. Rönnskärenin metsäkasvillisuus on niin ikään koivuvoittoista ja pienten kuusivyöhykkeiden halkomaa. Pienemmällä luodoilla on laajoja edustavia nummia. Saarten diabaasisen kallioperän ansiosta alueen kasvillisuudesta löytyy harvinaisia kalkinsuosijoita. Bergögaddarna on puolestaan linnustollisesti arvokas kohde, jossa pesii muun muassa merkittävä osa Suomen lapasotkakannasta. Linnustoltaan tärkeitä kohteita ovat myös Mustasaaren ulkomerellä sijaitsevat Norrskären sekä Uudenkaarlepyyn Stubben.

Kulttuuripiirteet

Merenkurkun saaristossa on harjoitettu merellisiä pyyntielinkeinoja kivikauden loppupuolelta lähtien. Vaikka asuinpaikat ovat olleet maankohoamisen takia lyhytikäisiä, on saaristossa paljon muinaisjäännöksiä. Tyyppillisesti jäännökset ovat luonnonkivestä kasattuja rakenteita, kuten kalastajien tai hylkeenpyytäjien leirien jälkiä, kiviuneja (ryssäuneja), kivikompassia sekä kivistä tehtyjä labyrinthteja (jatulintarhoja). Kivistä on kasattu aikojen saatossa myös vaihtelevankokoisia röykkiöitä ja valleja, venevalkamia, merimerkkejä ja verkonkuivaustelineitä. Lisäksi kivikkoihin on raivattu polkuja, veneenvetopaikkoja sekä pyynnissä tarvittuja varastokuoppia ja ampumasuojia.

Ensimmäiset kirjalliset maininnat Merenkurkun saaristoalueesta ovat 1300-luvulta, jolloin alueen asukkaiden pääelinkeinot olivat kalastus ja hylkeenpyynti. Keskiajalla Merenkurkun saarilla liikuttiin lähinnä pyyntimatkoilla. Pysyvää asutusta muodostui ainoastaan merestä nousseille alueille kasvaneiden rantaniittyjen ympäristöihin. 1500-luvulla kalamaja-asutusta on ollut muun muassa Rönnskärenin Storskäretillä sekä Stubbenilla. Näiden lisäksi kalastusyhteisöjä ja yhdyskuntia on ollut silakanpyyntitukikohtana toimineella Norrskärillä sekä 1830-luvulta 1980-luvulle pysyvästi asutuilla Mikkelsaareilla.

Saarten nykyinen rakennuskanta muodostuu lähinnä kalastajamökeistä, jotka ovat suureksi osaksi vapaa-ajankäytössä. Alueen kalasatamia luonnehtivat pienet punamullatut ja satulakattoiset venevajat, jotka ovat säilyneet tyyliltään perinteisinä lukuun ottamatta 1900-luvulla yleistynyttä ulkomaalausta. Satamien tuntumaan on rakennettu myös muita rakennuksia, kuten suolaamoita. Kalastuselinkeinojen synnyttämien rakennettujen ympäristöjen ohella alueelta löytyy jonkin verran maataloustoiminnan merkkejä. Esimerkiksi Uudenkaarlepyyn Svartörarnan saariryhmää on käytetty laidunsaarina.

Matalassa ja kivikkoisessa saaristossa on harjoitettu myös luotsitoimintaa. Lisäksi alueelle on rakennettu lukuisia kummeleita, pookeja ja loistoja. Rönnskärenin Fällskäretissä sijaitsee Suomen vanhin pystyssä oleva puupooki, joka rakennettiin vuonna 1784. 1800-luvulla rakennettuja majakoita alueella ovat vuonna 1847 rakennettu Norrskärin tiilimajakka, Srömningsbådanin hyvin säilynyt teräsrakenteinen majakka vuodelta 1885 sekä Stubbenin tunnusmajakka vuodelta 1857. Stubbenin uudempi luotsiasema-majakkarakennus on vuodelta 1954. 1900-luvun rakennusperintöä alueella edustavat myös Lillsandenin loisto ja loistonhoitajan rakennukset 1900-luvun alusta, Strömningsbådanin asuinrakennus 1940-luvulta, luontoasemakäyttöön muutettu Mikkelinisaarten entinen merivartioasema vuodelta 1950, sekä Rönnskärenin luotsiasema vuodelta 1967. Majakoiden yhteydessä on majakanvartijoiden ja majakkayhteisöjen rakennuksia, joiden tyypit ja iät vaihtelevat. Alueen majakat on automatisoitu toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä. Suomen viimeinen miehitetty majakka, Norrskär, tyhjeni vuonna 1987.

Nykyisin perinteisten kalastus- ja merenkäyntielinkeinojen rinnalle on noussut Merenkurkun saaristossa matkailu, joka on alueella suhteellisen laajamittaista väylien vaikeakulkuisuudesta ja saarten käyttörajoituksista huolimatta. Alueen matkailukohteissa korostuvat niin luonto kuin perinteiset elinkeinotkin. Mikkelinisaarten luontokeskuksen yhteydessä on luontopolku, jonka varrella voi tutustua saarten luontoon sekä kalastushistoriaan. Stubbenin majakka- ja luotsiasemarakennuksessa toimii puolestaan kesähotelli. Monille alueen saarille järjestetään venekuljetuksia. Lintujen pesimäaikaan retkeilyä on rajoitettu useilla saarilla.

Maisemakuva

Merenkurkku on matalavetinen merialue, josta vaikeakulkuiset matalikot ja nopea maankohoaminen tekevät ainutlaatuisen. Alueen kallioperää peittävät monenlaiset moreenimuodostumat, jotka antavat maisemalle omaleimaisen luonteen. Saarten rannat ovat kivikkoisia ja niitä leimaavat soistuneet vesialueet, kluuvijärvet ja fladat. Rantaviiva on tyypillisesti hyvin rikkonainen ja maankohoamisen jäljet näkyvät kaikkialla luonnossa. Kasvillisuudeltaan saaret vaihtelevat karuista nummisaarista matalaa koivu- ja havumetsää kasvaviin saariin. Saarten välissä on kivikkoisia vesialueita sekä hieman syvempiä väyliä ja selkiä.

Merenkurkun saaristo on täynnä monenikäisiä ihmistoiminnan jälkiä, jotka kertovat maankohoamissaariston asumusten väliaikaisuudesta. Saaristossa on lukuisia vanhoja kalastajien ja hylkeenpyytäjienkin leirien jälkiä, kuten kivikkoihin raivattuja yöpymispaikkoja, kiviuneja, kivirivejä ja kivisiä sokkelolatomuksia. Alueen rakennuskanta koostuu enimmäkseen vapaa-ajankäytössä olevista kalastajamökeistä sekä majakka- ja luotsitoiminnan rakennuksista. Alueella on monta pookia, loistoa ja majakkaa sekä niihin liittyviä huolto- ja asuinrakennuksia, jotka ovat avarassa merimaisemassa huomattavia maamerkkejä.

Arviointi

Merenkurkun saaristomaisemat on geologisesti ja maisemallisesti ainutlaatuinen alue. Merenkurkun saaristo on luonnonoloiltaan laajalti tunnettu maailmanperintökohde, jonka maisemien kulttuuripiirteet kuvastavat pyynti- ja luotsielinkeinojen kehitystä. Alueen arvoa nostavat useat suojellut luontokohteet sekä merenkulun historiaan liittyvät rakenteet. Merenkurkun saaristo on valittu yhdeksi Suomen 27 kansallismaisemasta.

Unescon maailmanperintökohteet: Merenkurkun saaristo

Muinisjäännösrekisteriin merkityt kohteet: 108 kohdetta

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY: Merenkurkun saariston majakka- ja luotsisaaret (Rönnskär, luotsisaari; Rönnskär, majakkasaari; Lillsanden; Strömningsbådan; Norrskär), Stubbenin majakkayhdyskunta

YSA Yksityismaiden suojelualueet: Mikkelinisaarten luonnonsuojelualue; Mikkelinisaaret 2 (Sten 2); Mikkelinisaaret 3 (Stormskär); Mikkelinisaaret 4 (Ahlskär); Mikkelinisaaret 5 (Veran 1); Mikkelinisaaret 6 (Erickson); Mikkelinisaaret 7 (Lundskär); Mikkelinisaaret 11 (Kuluskäret 1); Mikkelinisaaret 12 (Kuluskäret 2); Mikkelinisaaret 13 (Jernstången); Mikkelinisaaret 14 (Vildskär och Gårdarna); Mikkelinisaaret 15 (Furuskär); Mikkelinisaaret 16 (Hvitfågelskär); Mikkelinisaaret 17 (Sunnanskär); Mikkelinisaaret 20 (Hannuksela); Mikkelinisaaret 22 (Enluot); Mikkelinisaaret 24 (Källskär); Mikkelinisaaret 25 (Lusskär); Mikkelinisaaret 26 (Petsmo smf); Mikkelinisaaret 27 (Lusskär I); Mikkelinisaaret 28 (Lillsandöur-Untola); Mikkelinisaaret 29 (Stora Sandören 1); Mikkelinisaaret 30 (Stora Sandören 2); Mikkelinisaaret 31 (Vildskär); Mikkelinisaaret 32 (Stora Höuvan); Mikkelinisaaret 33 (Gårdarna); Mikkelinisaaret 34 (Norrgård); Mikkelinisaaret 35 (Tapiola); Mikkelinisaaret 36 (Märaskär); Mikkelinisaaret 37 (Maxmo Skärgårds smf); Mikkelinisaaret 38 (Norrskär); Mikkelinisaaret 39 (Ahlskär); Mikkelinisaaret 40 (Söderlund); Mikkelinisaaret 42; Mikkelinisaaret 43; Mikkelinisaaret 44; Mikkelinisaaret 45; Mikkelinisaaret 46; Mikkelinisaaret 47; Mikkelinisaaret 48; Mikkelinisaaret 49; Mikkelinisaaret 51; Mikkelinisaaret 52; Mikkelinisaaret 53; Mikkelinisaaret 54; Mikkelinisaaret 55; Mikkelinisaaret 56; Mikkelinisaaret 57; Mikkelinisaaret 58; Mikkelinisaaret 59; Mikkelinisaaret 61; Mikkelinisaaret 62; Mikkelinisaaret 63; Mikkelinisaaret 64; Mikkelinisaaret 65; Mikkelinisaaret 66; Mikkelinisaaret 67; Mikkelinisaaret 68; Mikkelinisaaret 69; Mikkelinisaaret 70; Mikkelinisaaret 71; Mikkelinisaaret 72; Mikkelinisaaret 73; Mikkelinisaaret 74; Mikkelinisaaret 75; Mikkelinisaaret 80 (Stora Kåxören); Mikkelinisaaret 81 (Kalasgrund); Bergön saaristo 2 (Östman); Bergön saaristo 3 (Gadden); Bergön saaristo 4; Bergön saaristo 5; Bergön saaristo 6; Bergön saaristo 7; Bergön

saaristo 8; Bergön saaristo 9; Bergön saaristo 10; Bergön saaristo 11; Bergön saaristo 12; Bergön saaristo 13; Bergön saaristo 14; Bergön saaristo 15; Bergön saaristo 16; Bergön saaristo 17; Bergön saaristo 18; Bergön saaristo 19; Bergön saaristo 20; Bergön saaristo 21; Bergön saaristo 22; Bergön saaristo 23; Bergön saaristo 24; Bergön saaristo 25; Bergön saaristo 26; Bergön saaristo 27; Bergön saaristo 28; Bergön saaristo 29; Bergön saaristo 31; Bergön saaristo 32; Bergön saaristo 33; Bergön saaristo 34; Bergön saaristo 35; Bergön saaristo 36; Bergön saaristo 37; Bergön saaristo 38; Bergön saaristo 39; Bergön saaristo 40; Bergön saaristo 41; Bergön saaristo 42; Bergön saaristo 43; Bergön saaristo 44; Bergön saaristo 45; Bergön saaristo 46; Bergön saaristo 47; Bergösmf.fredningsomr.; Bergösmfvatten.fredningsomr.; Storgaddenin luonnonsuojelualue; Back; Långsten; Storskäret och Smf vattenområden; Kalles Ut; Norra Rotören 1; Kummelskäret-Uggelbådanin luonnonsuojelualue; Lilla Sandörenin luonnonsuojelualue; Rejpeltin luonnonsuojelualue; Teugmo samfällighet; Arinranta; Samfällt vattenområde och Tilländningar; Björkgrundet

PMO Valtioneuvoston periaatepäätös Mikkelsaarten saariryhmän suojelemiseksi 24.8.1989: Mikkelsaarten erityinen suojelualue

RSO Rantojensuojeluohjelma: Uudenkaarlepyyn saaristo; Mikkelsaarten saaristo; Halsön–Rönnskären–Norrskär

Ramsar-alueet: Merenkurkun saaristo

IBA Kansainvälisesti arvokkaat lintualueet: Uudenkaarlepyyn saaristo; Merenkurkun saaristo

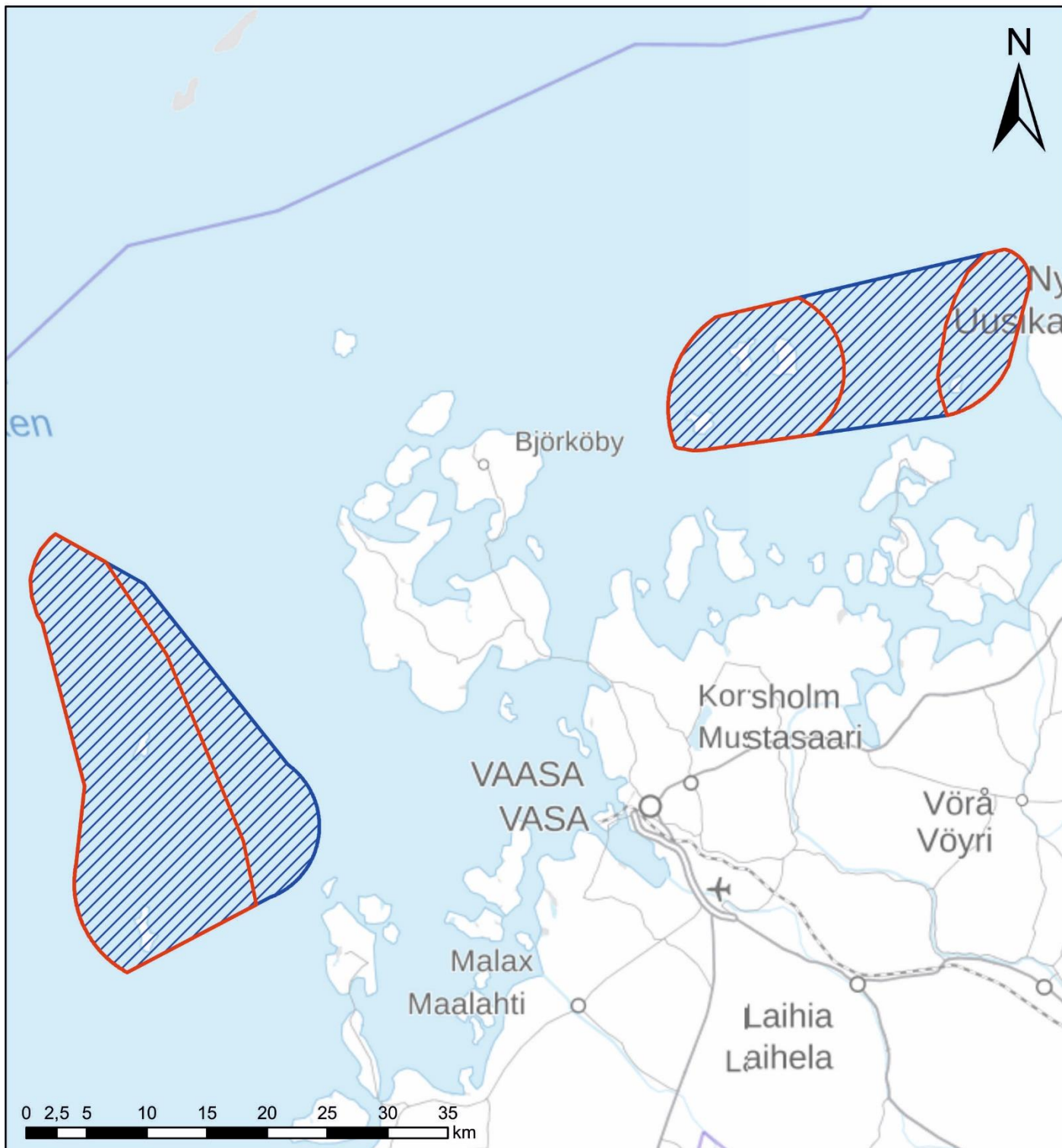
FI Natura 2000 -verkostoon kuuluvat alueet: Uudenkaarlepyyn saaristo; Merenkurkun saaristo

Tiedot haettu 17.12.2019

116. Merenkurkun saaristomaisemat

Rajauksen supistusehdotus 2020

Kunta: Maalahti, Mustasaari, Uusikaarlepyy, Vöyri
Maakunta: Pohjanmaa

- Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2020
- Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2016

Arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventoinnin mukainen ehdotus © SYKE
Taustakartta © Karttakeskus Oy

Bild: Kaj Höglund

116. Kvarkens skärgårdslandskap

Landskapssevärdheten Kvarkens skärgårdslandskap består av flera öar och ögrupper med närliggande vattenområden. Öarna representerar landhöjningskustens skärgårds- och fiskekultur samt unika naturförhållanden. Kvarkens skärgårdslandskap föreslås som ett nytt objekt i förteckningen över nationellt värdefulla landskapssevärdheter.

Ändringsförslag 2020: En minskning av området föreslås vid Gloppets och Östra Gloppets vattenområden.

Landskap	Österbotten
Kommun	Korsholm, Malax, Nykarleby, Vörå
Landskapsprovins	Österbotten
Landskapsregion	Södra Österbottens kustregion
Area	57 532 ha, varav öppna våtmarker: 607 ha jordbruksmarker: 94 ha skog och halvnaturliga marker: 3 004 ha anlagda ytor: 94 ha vatten: 53 733 ha

Naturens särdrag

Kvarkens skärgårdslandskap består av flera öar och ögrupper med närliggande vattenområden. Dessa är Strömmingsbådarna, Bergögaddarna och Rönnskären i Malax, Norrskären och Märaskäret i Korsholm, Mickelsörarna i Vörå samt Jöysan, Svartörarna och Stubben i Nykarleby. Landskapssevärdheten reflekterar på ett mångsidigt sätt Kvarkens skärgårds landhöjningslandskap med dess unika naturobjekt, fiskenärlingslandskapet och strukturer som hör ihop med sjöfartshistorian.

Kvarkens skärgård finns med på Unescos världsarvslista, och grunden till dess flacka landskap utgörs av rötterna till en 1 880–1 270 miljoner år gammal bergskedja som erosion och sedimentation har nött fram. Områdets kristallina berggrund består i huvudsak av gnejser, amfiboliter och granodioritiska stenar. Berggrunden täcks av flera olika typer av moränformationer, till exempel kullmoräner samt De Geer- och rogenmoränryggar. Öarnas jordmån består vanligen av sand- och grusmorän, men ställvis förekommer även bergig terräng samt grus-, mjåla- och sandområden.

Kvarkens skärgård är resultatet av landhöjningen som fortfarande pågår. De första öarna på området steg från vattnet för ca 5000 år sedan, och landhöjningen fortsätter med 8 millimeter per år. Skärgårdens strandlinje är mycket oenhetlig och strandområdena karakteriseras av blockfält, små öar och åtskilliga havsvikar och bukter. Vågsvallet och vinterisarna formar den nya jorden och skapar stenstränder och strandvallar. Särdrag som är typiska för landhöjningskusten är glosjöarna, fladorna, fornstränderna, stenjordarna, strandvallarna, de naturliga sandstränderna, myrarna, rundhällarna och flyttblocken.

Blocksträndernas växtlighet är vanligen låg och anspråkslös. Det är typiskt för landhöjningskusten att växtligheten förekommer i zoner som börjar med vatten- och strandväxternas zon, och övergår via högre växter till en al- och granskogszon. En typisk växtplatstyp på öarna är frisk mo, som ställvis övergår i en torr mo eller lundartad mo. Öarnas strandzoner består ofta av karga moskogar. Områdets fågelbestånd är ovanligt rikt och mångsidigt under både häckningen och flyttningen. Bland Kvarkens skärgårds däggdjursarter finns bland annat utter, mink, bisamråtta, gråsäl och östersjövikare. Området med grunda fjärdar, vikar och flador erbjuder även en gynnsam livsmiljö för flera olika fiskarter. Den mest sällsynta fiskarten i Kvarken är den starkt hotade havslekande harren som är endemisk på området.

De objekt på området som har de mest betydelsefulla naturförhållandena är Mickelsörarnas ögrupp samt helheten som utgörs av Rönnskären och Bergögaddarna. Mickelsörarna består av över 300 steniga öar i olika storlek vars stränder karakteriseras av flador, glosjöar och små grunda igenväxande vikar. På öarna växer låg björkskog och sporadiska grandungar som huggits innan området skyddades. Rönnskärens skogsväxtlighet är likaså björkdominerad med små granzoner. På de mindre skären finns stora representativa hedar. Tack vare öarnas diabasiska berggrund förekommer det sällsynta kalkgynnade arter på öarna. Bergögaddarna är ett värdefullt fågelobjekt, där bland annat en betydande del av Finlands bergandbestånd häckar. Andra objekt med värdefulla fågelbestånd är Norrskären som ligger i yttre havsbandet utanför Korsholm samt Stubben i Nykarleby.

Kulturella särdrag

I Kvarkens skärgård har man utövat marina fångstnäringar sedan slutet av stenåldern. Trots att boplatserna var kortvariga på grund av landhöjningen finns det gott om fornlämningar i skärgården. Vanligen är lämningarna strukturer av natursten, till exempel spår av fiskares eller sälfångares läger, stenugnar (ryssugnar), stenkompasser och labyrinter byggda av stenar (jungfrudanser). Genom tiderna har stenar även hopats för att skapa olika stora rösen och vallar, båthamnar, sjömärken och ställningar för att torka nät. Dessutom har man på steniga fält röjt stigar, platser för att dra upp båtar samt förvaringsgropar och skytteskydd som behövdes vid fångst.

Kvarkens skärgårdsområde nämns första gången i skrift på 1300-talet, då huvudnäringarna på området var fiske och sälfångst. På medeltiden rörde man sig på Kvarkens öar mest i samband med fångst. De enda platserna som fick fast bosättning var runt strandängarna som vuxit fram på områden som höjts ur havet. På 1500-talet fanns det bosättning i fiskarkojor bland annat på Storskäret i Rönnskären samt på Stubben. Dessutom fanns det fiskarsamhällen på Norrskär som fungerade som bas för strömmingsfisket, samt på Mickelsörarna som hade fast bosättning från 1830-talet fram till 1980-talet.

Öarnas nuvarande byggnadsbestånd består främst av fiskarstugor som till stor del är i fritidsbruk. Områdets fiskehamnar karakteriseras av små rödmyllade båthus med sadeltak som bevarat sin traditionella stil, med undantag av fasadmålningen som blev vanlig på 1900-talet. I närheten av hamnarna byggdes även andra byggnader, till exempel salterier. Förutom de byggda miljöer som uppkommit i och med fiskenäringen finns det även en del tecken på jordbruksverksamhet på området. Till exempel Svartörarna i Nykarleby har använts som betesöar.

I den grunda och steniga skärgården utövades även lotsverksamhet. Dessutom byggdes flera kumlen, båkar och ledfyror på området. På Fallskäret i Rönnskären ligger Finlands äldsta bevarade träbåk, som byggdes 1784. Områdets fyror byggdes på 1800-talet är Norrskärs tegelfyr från 1847, Strömmingsbådans välbevarade fyr med stålkonstruktion från

1885 samt Stubbens båk från 1857. Stubbens nyare lotsstation-fyrbyggnad är från 1954. På området representeras 1900-talets byggnadsarv även av Lillsandens ledfyar och fyrvaktarbyggnaderna från början av 1900-talet, Strömmingsbådans bostadshus från 1940-talet, Mickelsörarnas före detta sjöbevakningsstation från 1950 som gjorts om till naturstation, samt Rönnskärens lotsstation från 1967. I samband med fyrarna finns fyrvaktarnas och fyrsamhällenas byggnader av varierande typ och ålder. Områdets fyror automatiserades under årtiondena efter andra världskriget. Finlands sista bemannade fyr Norrskär tömdes 1987.

Nuförtiden har de traditionella fiske- och sjöfartsnäringarna i Kvarkens skärgård fått sällskap av turismen, som är ganska omfattande på området trots de svårframkomliga farlederna och öarnas användningsbegränsningar. På områdets besöksmål framhävs både naturen och de traditionella näringarna. I samband med Mickelsörarnas naturstation finns en naturstig längs med vilken man kan bekanta sig med öarnas natur och fiskarhistoria. I Stubbens fyr- och lotsstationsbyggnad fungerar ett sommarhotell. Båttransport ordnas till många av öarna i området. Under fåglarnas häckningstid begränsas tillgången till flera av öarna.

Landskapsbild

Kvarken är ett grunt havsområde som görs unikt av dess svårframkomliga grynnor och snabba landhöjning. Områdets berggrund täcks av många olika typerns moränformationer som ger områdets naturlandskap dess säregna karaktär. Öarnas stränder är steniga och de karakteriseras av försumpade vattenområden, glosjöar och flador. Strandlinjen är mycket oenhetlig, och tecken på landhöjningen är synliga överallt i naturen. Öarnas växtlighet varierar från karga hedar till låg björk- och barrskog. Mellan öarna finns stenrika vattenområden samt lite djupare farleder och fjärdar.

Kvarkens skärgård är full av tecken på mänsklig verksamhet av olika åldrar som reflekterar tillfälligheten av landhöjningsskärgårdens boplatser. I skärgården finns åtskilliga tecken på gamla fiskar- och sälfångarläger, till exempel övernattningsställen som röjts upp bland stenar, stenugnar, stenrader och stenlabrynter. Områdets byggnadsbestånd består till största delen av fiskarstugor i fritidsbruk samt fyr- och lotsverksamhetens byggnader. På området finns många båkar, ledfyror och fyror samt tillhörande ekonomibyggnader och bostadshus som är tydliga landmärken i det öppna havslandskapet.

Bedömning

Kvarkens skärgårdslandskap är ett geologiskt och landskapsmässigt unikt område. Kvarkens skärgårds naturförhållanden gör det till ett välkänt världsarv, och landskapets kulturdrag reflekterar fångst- och lotsnäringarnas utveckling. Områdets värde ökar i och med de flera skyddade naturobjekten samt strukturerna som hör ihop med sjöfartshistorian. Kvarkens skärgård har valts till ett av Finlands 27 nationallandskap.

Unescos världsarv: Kvarkens skärgård

Objekt i fornlämningsregistret: 108 objekt

Bygda kulturmiljöer av riksintresse RKY: Kvarkens skärgårds fyr- och lotsöar (Rönnskär, lotsö; Rönnskär, fyrö; Lillsanden; Strömmingsbådan; Norrskär), Stubbens fyrsamhälle

YSA Skyddsområden på privat mark: Mickelsörarnas naturskyddsområde; Mickelsörarna 2 (Sten 2); Mickelsörarna 3 (Stormskär); Mickelsörarna 4 (Ahlskär); Mickelsörarna 5 (Veran 1); Mickelsörarna 6 (Erickson); Mickelsörarna 7 (Lundskär); Mickelsörarna 11 (Kuluskäret 1); Mickelsörarna 12 (Kuluskäret 2); Mickelsörarna 13 (Jernstängen); Mickelsörarna 14 (Vildskär och Gårdarna); Mickelsörarna 15 (Furuskär); Mickelsörarna 16 (Hvitfågelskär); Mickelsörarna 17 (Sunnanskär); Mickelsörarna 20 (Hannuksela); Mickelsörarna 22 (Enluot); Mickelsörarna 24 (Källskär); Mickelsörarna 25 (Lusskär); Mickelsörarna 26 (Petsmo smf); Mickelsörarna 27 (Lusskär I); Mickelsörarna 28 (Lillsandöur-Untola); Mickelsörarna 29 (Stora Sandören 1); Mickelsörarna 30 (Stora Sandören 2); Mickelsörarna 31 (Vildskär); Mickelsörarna 32 (Stora Höuvan); Mickelsörarna 33 (Gårdarna); Mickelsörarna 34 (Norrgård); Mickelsörarna 35 (Tapiola); Mickelsörarna 36 (Märaskär); Mickelsörarna 37 (Maxmo Skärgårds smf); Mickelsörarna 38 (Norrskär); Mickelsörarna 39 (Ahlskär); Mickelsörarna 40 (Söderlund); Mickelsörarna 42; Mickelsörarna 43; Mickelsörarna 44; Mickelsörarna 45; Mickelsörarna 46; Mickelsörarna 47; Mickelsörarna 48; Mickelsörarna 49; Mickelsörarna 51; Mickelsörarna 52; Mickelsörarna 53; Mickelsörarna 54; Mickelsörarna 55; Mickelsörarna 56; Mickelsörarna 57; Mickelsörarna 58; Mickelsörarna 59; Mickelsörarna 61; Mickelsörarna 62; Mickelsörarna 63; Mickelsörarna 64; Mickelsörarna 65; Mickelsörarna 66; Mickelsörarna 67; Mickelsörarna 68; Mickelsörarna 69; Mickelsörarna 70; Mickelsörarna 71; Mickelsörarna 72; Mickelsörarna 73; Mickelsörarna 74; Mickelsörarna 75; Mickelsörarna 80 (Stora Kåxören); Mickelsörarna 81 (Kalasgrund); Bergö skärgård 2 (Östman); Bergö skärgård 3 (Gadden); Bergö skärgård 4; Bergö skärgård 5; Bergö skärgård 6; Bergö skärgård 7; Bergö skärgård 8; Bergö skärgård 9; Bergö skärgård 10; Bergö skärgård 11; Bergö skärgård 12; Bergö skärgård 13; Bergö skärgård 14; Bergö skärgård 15; Bergö skärgård 16; Bergö skärgård 17; Bergö skärgård 18; Bergö skärgård 19; Bergö skärgård 20; Bergö skärgård 21; Bergö skärgård 22; Bergö skärgård 23; Bergö skärgård 24; Bergö skärgård 25; Bergö skärgård 26; Bergö skärgård 27; Bergö skärgård 28; Bergö skärgård 29; Bergö skärgård 31; Bergö skärgård 32; Bergö skärgård 33; Bergö skärgård 34; Bergö skärgård 35; Bergö skärgård 36; Bergö skärgård 37; Bergö skärgård 38; Bergö skärgård 39; Bergö skärgård 40; Bergö skärgård 41; Bergö skärgård 42; Bergö skärgård 43; Bergö skärgård 44; Bergö skärgård 45; Bergö skärgård 46; Bergö skärgård 47;

Bergösmf.fredningsomr.; Bergösmfvatten.fredningsomr.; Storgaddens naturskyddsområde; Back; Långsten; Storskäret och Smf vattenområden; Kalles Ut; Norra Rotören 1; Kummelskäret-Uggelbådans naturskyddsområde; Lilla Sandörens naturskyddsområde; Rejpelts naturskyddsområde; Teugmo samfällighet; Arinranta; Samfällt vattenområde och Tillandningar; Björkgrundet

PMO Statsrådets principbeslut om skydd av Mickelsörarna 24.8.1989: Mickelsörarnas särskilda skyddsområde

RSO Programmet för skydd av stränder: Nykarlebys skärgård; Mickelsörarnas skärgård; Halsön–Rönnskären–Norrskär

Ramsar-områden: Kvarkens skärgård

Internationellt värdefulla fågelområden (IBA): Nykarlebys skärgård; Kvarkens skärgård

Områden i FI Natura 2000-nätverket: Nykarlebys skärgård; Kvarkens skärgård

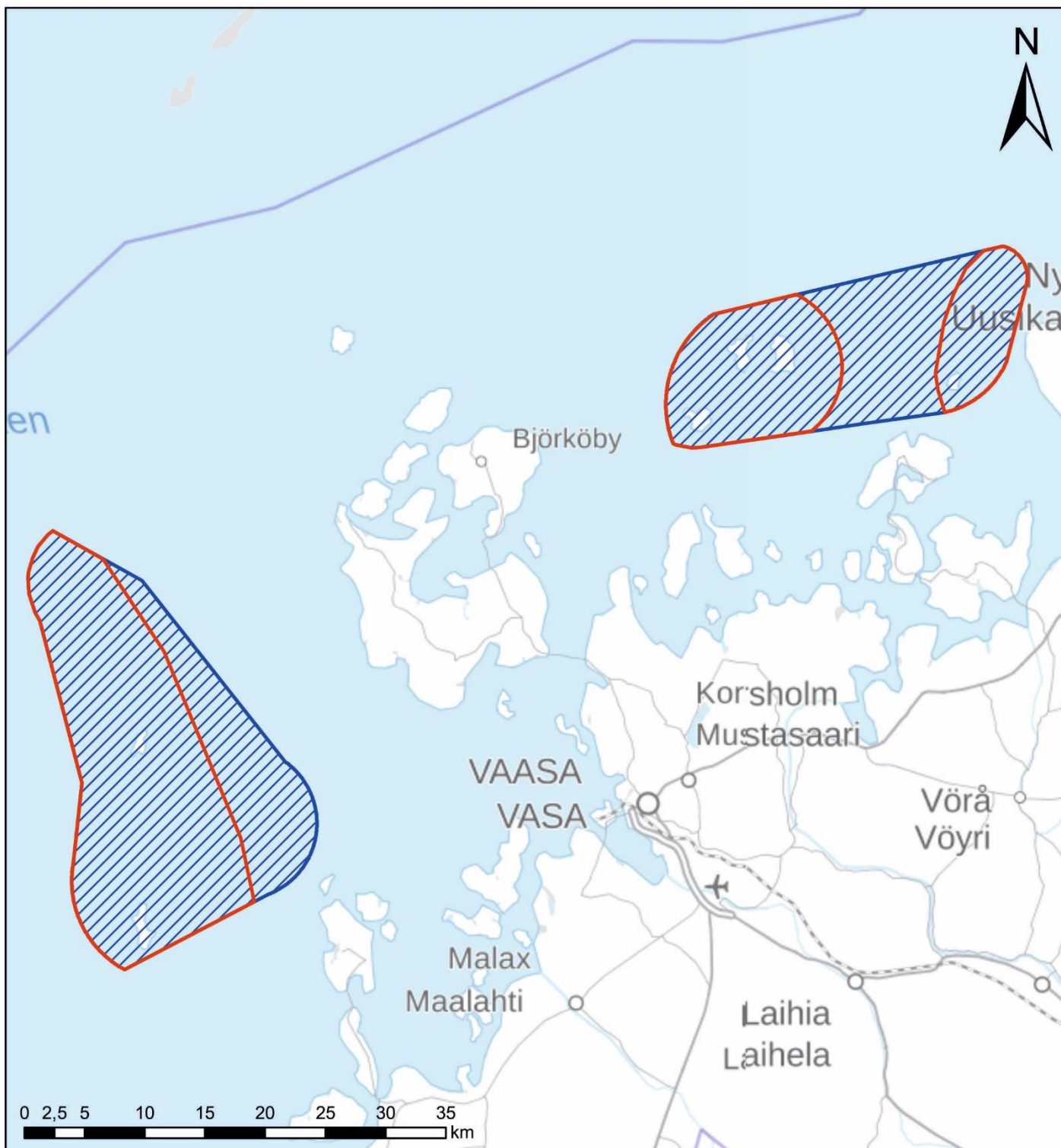
Uppgifterna hämtade 17.12.2019

116. Kvarkens skärgårdslandskap

Förslag till förminskning 2020

Kommun: Korsholm, Malax, Nykarleby, Vörå

Landskap: Österbotten

 Förslag till avgränsning av nationellt värdefulla landskapsområden 2020

 Förslag till avgränsning av nationellt värdefulla landskapsområden 2016

Förslag enligt den uppdaterande inventeringen av värdefulla landskapsområden © SYKE
Bakgrundskarta © Karttakeskus Oy

Kuva: Annukka Kuoppala

117. Björköbyn saariston kulttuurimaisema

Björköby on ehyenä säilynyt Pohjanmaan rannikon saaristokylä, jonka maiseman rungon muodostavat Merenkurkun ainutlaatuiset luonnonolot. Björköbyn saariston kulttuurimaisema on valtakunnallisesti arvokas maisema-alue (Björköby, 1995), jonka rajausta on päivitysinventoinnissa laajennettu Björköbyn lähisaaristoon ja Valassaarille.

Rajauksen muutosehdotus 2020: Rajausta esitetään tiivistettäväksi maisema-alueen länsi- ja pohjoisosien vesialueilla.

Maakunta	Pohjanmaa
Kunta	Mustasaari
Maisemamaakunta	Pohjanmaa
Maisemaseutu	Etelä-Pohjanmaan rannikkoseutu
Pinta-ala	17 992 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 859 ha maatalousalueita: 365 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 4 815 ha rakennettuja alueita: 173 ha vesialueita: 11 780 ha

Luonnonpiirteet

Björköbyn saariston kulttuurimaisema on erittäin arvokas esimerkki Pohjanmaan maankohoamisrannikon saaristo-asutuksesta ja luonnonoloista. Maisemaa rytmittävät lounaasta koilliseen kulkevat De Geer -moreenit, jotka ovat syntyneet jääkauden aikana veteen päätyneen jäätikön reunaan. De Geer -moreenit näkyvät maastossa ja vesialueilla pyykilautamaisena kuviona, jolle ovat tunnusomaisia pitkät, matalat ja kivikkoiset pohjamoreeniselänteet sekä niiden väliset soistuneet painanteet. Moreeniharjanteiden välisiin mataliin salmiin ja lahtiin on kerrostunut hienojakoisia sedimenttejä. Alueella on myös päätmoreeneja vastaan kohtisuorasti kulkevia rogenmoreenimuodostumia, jotka ovat luonteenomaisia etenkin Valassaarten maisemalle. Kuivalla maalla on monin paikoin kivisiä pirunpeltoja osoittamassa taannoisten rantaviivojen sijainteja.

Geomorfologiastaan johtuen Björkön ja sen lähisaarten rannat ovat matalia ja kivisiä. De Geer -moreenien reunoilla on kapea rantakasvillisuusvyöhyke, jossa kasvaa tyrniä. Saariston suojaisia lahtia luonnehtii rehevä ja korkea, järviruo'on hallitsema kasvillisuus. Alueen yleisin metsätyppi on mustikkapohjainen tuore kuusimetsä, jota on 1900-luvulla korvattu mäntyistutuksilla. Korkeilla ja kuivilla paikoilla on kuivaa kangasmetsää ja siellä täällä esiintyy myös lehtomaista kangasmetsää. Björkön länsipuolella ja joillakin luodoilla kasvaa pitkään kestäneen laiduntamisen jäänteinä koivua. Rantoja reunustavat leppävyöhykkeet. Björköbyn ympäristössä on myös paikoittaisia haapametsiköitä, jotka ovat maiseman ja luonnon monimuotoisuuden kannalta merkittäviä. Björkön luoteispuolella sijaitsevilla Valassaarilla on merellisen metsäluonnon ohella hienoja kanervanummmia. Lappörarna ja muutamat muut pienemmät saaret sekä Långgrund ovat laajoja perinnebiotooppialueita.

Björköbyn saaristo on osa Merenkurkun saariston maailmanperintökohdetta, joka on Suomen ainoa luontokohde Unescon maailmanperintöluettelossa. Merenkurkun saaristolla on suuri geologinen arvo, sillä maa kohoaa alueella lähes 90 senttimetriä vuosisadassa, nopeammin kuin juuri missään muualla maailmassa. Björköbyn lajistoltaan monimuotoisella alueella tavataan muun muassa 13 uhanalaista kasvilajia sekä harvinaisia lintulajeja. Valassaaret on suosittu muuton-seurantakohde, jossa sijaitsee lintuasema. Valassaarten–Björkögrundenin luonnonsuojelualueella on voimassa yleinen mairinnousukielto lintujen pesimäaikana.

Kulttuuripiirteet

Alueen De Geer -moreenit ovat ohjanneet maankäyttöä silmiinpistävästi. Kiviset ja pitkänomaiset moreeniselänteet ovat olleet suotuisia rakennuspaikkoja, ja valtaosa kylän rakennuksista sijaitsee selänteiden päällä. Kyläkeskuksen ulkopuolella moreeniselänteitä on laidunnettu. Aikaisemmin lehmät laidunsivat vapaasti koko saarella, ja vain pellot ja puutarhat aidattiin niiden ulottumattomiin. Nautakarjan ohella Björköbyssä on ollut runsaasti lampaita, jotka ovat laiduntaneet kesäisin lähisaarilla. Muutamilla saarilla laidunnus jatkuu edelleen ylläpitäen arvokkaita perinnebiotooppeja.

Björköbyn pellot sijaitsevat melko tiiviisti kylän keskellä pitkänomaisissa painanteissa kiviaitojen reunustamina. Yksittäisiä viljelyksiä on raivattu kauemmaksi metsän keskelle. Kyläläisten laidun- ja niittyalueita on sijainnut myös Valassaarilla. Lisäksi Lappörarnalla on ollut asutusta viljelyksineen. Björkössä on edelleen jäljellä joitakin vanhoja latoja, jotka kertovat niittytilkkujen ja luhta-alueiden rehunkeruuhistoriasta. Alueelta tunnetut historiallisen ajan muinaisjään-nökset sijaitsevat asuttamattomilla saarilla ja rannoilla.

Björköbyn asutus sijaitsee tiiviinä ryhmittyminä selänteitä pitkin kulkevien teiden varsilla. Tiheintä asutus on vuonna 1859 rakennettu kirkon ympäristössä. Kylän rakennukset ovat Pohjanmaan saaristokylille tunnusomaisia puolitoista-kerroksisia punamullattuja puutaloja. 1800-luvulta periytyvää rakennuskantaa on jäljellä melko paljon, mutta kylässä on myös jonkin verran rintamamiestaloja ja myöhempien vuosikymmenten rakennuksia. Rannat ovat muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta säästyneet mökkirakentamiselta. Björköbyn korkeimmalla mäellä on Björkön kotiseutumuseona toimiva 1700-luvun lopulla rakennettu mökki, joka toimi Suomen sodan aikana venäläisen kenraali Barclay de Tollyn majapaikkana hänen siirtäessään joukkojaan Merenkurkun yli sotaretkelle Uumajaan.

Björköbyn saariston sijainti Merenkurkun kapeimmassa kohdassa on vaikuttanut voimakkaasti alueen liikenne- ja merenkulkuhistoriaan. Björköbystä on kulkenut keskiajan lopulla Pohjanmaan Rantatiehen liittynyt talvitie Uumajaan. Myös historiallinen postireitti Pohjanlahden yli on kulkenut Björköbyn ja Valassaarten kautta. Valassaarille on pystytetty vuonna 1886 rautaristikon tukema sirorakenteinen majakka, jonka on piirtänyt Pariisin Eiffel-tornin suunnitellut ranskalainen toimimimi Henry Lapointe. Majakan rakentamisen yhteydessä Ebbskärin ja Storskärin välille tehtiin pengertie, johon liittyvä kivisilta on edelleen olemassa. Huojunnalle ja tärinälle alttiin majakan miehitys loppui vuonna 1964 ja nykyisin majakassa palaa kaukokäyttöinen sähkövalo. Ebbskärillä on sijainnut myös merivartio- ja säähavaintoasema, jonka toiminta lopetettiin vuonna 2009.

Björköbyn vanhimmat satamat ovat jääneet pois käytöstä rantaviivan vetäytyessä. 1930-luvulle saakka käytössä ollessa Bodbackin vanhassa kalasatamassa kylän pohjoispuolella on jäljellä muutama kala-aitta ja pari vanhaa venevajaa. Myös Svedjehamnin satamassa kyläkeskuksen ulkopuolella on vanhoja rantavajoja. Svedjehamn on edelleen käytössä, mutta alkaa olla ruoppauksista huolimatta liian matala suurille veneille. Kookkaimmille kalastusveneille on rakennettu uusi

satama Vikarskatiin Björkön pohjoisrannalle vuonna 1994. Pengertie- ja siltayhteys Björköbystä Raippaluotoon valmistui vuonna 1954. Pengertietä valmistettaessa monet Björköbyn kiviröykkiöistä purettiin tien pohjaksi.

Maisemakuva

Björköbyn saariston kulttuurimaisema on monimuotoista ja ainutlaatuista saaristomaisemaa, jossa yhdistyvät maankohoamisrannikon omaleimaiset geomorfologiset muodot sekä hyvin säilyneen kalastaja- ja pienviljelyskylän ominaispiirteet. Alueen merimaisemaa luonnehtii rikkonainen saarten, karikkojen ja vesien mosaiikki. Peräkkäiset De Geer-moreeniselänteet antavat maisemalle luonteenomaisen juovaisuuden, joka näkyy vesialueella pitkänomaisten luotojen jonoina ja saarten sisäosissa metsäselänteiden, soiden ja peltojen vuorotteluna.

Björköbyn kyläkuva on säilyttänyt perinteisen asunsa yhtenäisine rakennuskantoihin sekä lukuisine peltoaloja rajaavine kiviaitoineen. Kylän asutus sijaitsee moreeniharjanteiden lakialueilla. Kylän pihapiirejä luonnehtivat päärakennusten suuret kivistit sekä asuintontteja rajaavat pitkärunkoiset talousrakennukset. Uudempi rakentaminen istuu vanhaan kyläkuvaan sijainniltaan, värivalinnoiltaan ja mittakaavaltaan hyvin. Alueen pellot ovat suhteellisen aktiivisesti viljeltyjä, mutta pusikoituneet tienvarret vaikeuttavat paikoin maiseman hahmottamista. Alueella on huomattavan vähän uusia vapaa-ajan rakennuksia.

Valassaaret muodostavat oman monimuotoisen kokonaisuutensa Björkön luoteispuolelle. Valassaarten luonnonmaiset vaihtelevat havumetsistä nummialueisiin sekä maankohoamisrannikolle tyypillisiin fladoihin ja umpeutuviin merenlahtiin. Valassaarten maisemaa hallitsee vuonna 1886 rakennettu punainen majakka.

Arviointi

Björköby on ehyenä säilynyt Merenkurkun saaristokylä. Alueen ainutlaatuinen saaristoluonto ja saaristolainen kulttuurimaisema muodostavat omaleimaisen kokonaisuuden, jonka arvotekijöitä ovat Merenkurkun saariston geomorfologia, Björköbyn aktiivinen maatalous- ja kalastajakylä hyvin säilyneine rakennettuine kulttuuriympäristöineen sekä Valassaarten majakka ympäristöineen. Merenkurkun saaristo on yksi Suomen 27 kansallismaisemasta.

Unescon maailmanperintökohteet: Merenkurkun saaristo

Muinisjäännösrekisteriin merkityt kohteet: 127 kohdetta

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY: Björkön kylämaisema; Merenkurkun saariston majakka- ja luotsisaaret (Valassaaret)

Arvokkaat perinnebiotoopit: Stora Långgraden; Bodbackin yhteislaidun; Långgrundin lammaslaidun; Söndasören; Björköbyn haka

YSA Yksityismaiden suojelualueet: Valsörarna–Björkögrunden; Lappörarna 1 (Björkbacka); Lappörarna 2 (Nedergård); Lappörarna 3 (Brådd); Lappörarna 4 (Skog); Lappörarna 5 (Strandlid); Lappörarna 6 (Björkas); Lappörarna 7 (Björklid); Lappörarna 8 (Rönn); Lappörarna 9 (Rönnberg); Lappörarna 10 (Åström); Lappörarna 11 (Granfors); Lappörarna 12 (Blikt); Lappörarna 13 (Johansson); Lappörarna 15 (Stubb); Lappörarna 16 (Helsing); Lappörarna 17 (Björkudd); Lappörarna 18 (Tallås); Lappörarna 19 (Backlid och Backas); Lappörarna 20 (Jung och Lindgren); Lappörarna 21 (Mattas); Lappörarna 22 (Nordkvist II); Lappörarna 23 (Kvist); Lappörarna 24 (Valjön); Lappörarna 25 (Lund); Lappörarna 26 (Vesterback); Lappörarna 27 (Landström); Lappörarna 28; Lappörarna 29; Lappörarna 30; Lappörarna 31; Lappörarna 32; Lappörarna 33; Slättskåret 1 (Doktar); Slättskåret 2 (Eklund); Slättskåret 3 (Dahlback II); Slättskåret 4 (Stenström); Slättskåret 5 (Dahlström); Slättskåret 6 (Lind); Slättskåret 7 (Norrgård); Slättskåret 8 (Mattas); Slättskåret 9 (Bergendahl); Slättskåret 10 (Doktar); Slättskåret 11; Slättskåret 12; Rönnskåret 1 (Backas); Rönnskåret 2 (Örnkat); Rönnskåret 3 (Sund); Rönnskåret 4; Rönnskåret 5 (Lågön); Björköbyn saaristo; Björköby 7 (Nyfors); Björköby 9; Björköby 10; Björköby 11; Björköby 16; Björköby 19; Björköby 22; Björköby 23; Björköby 25; Björköby 27; Björköby 28; Björköby 29; Björköby 31; Björköby 32; Björköby 35; Björköby 37; Björköby 39; Björköby 40; Björköby 41; Björköby 42; Björköby 43; Björköby 46; Björköby 47; Björköby 50; Björköby 52; Björköby 53; Björköby 54; Björköby 55; Björköby 56; Björköby 57; Björköby 59; Björköby 60; Björköby 61; Klobbskat 1; Björköby 64; Björköby 66; Björköby 65; Börsskåret 3 (Holm); Börsskåret 14; Börsskåret 15; Börsskåret 16; Skärefladanin luonnonsuojelualue; Hästskäretin luonnonsuojelualue; Högback, Metso; Replotfjärden; Vetungan;

RSO Rantojensuojeluohjelma: Merenkurkun saaristo

Ramsar-alueet: Merenkurkun saaristo

IBA Kansainvälisesti arvokkaat lintualueet: Merenkurkun saaristo

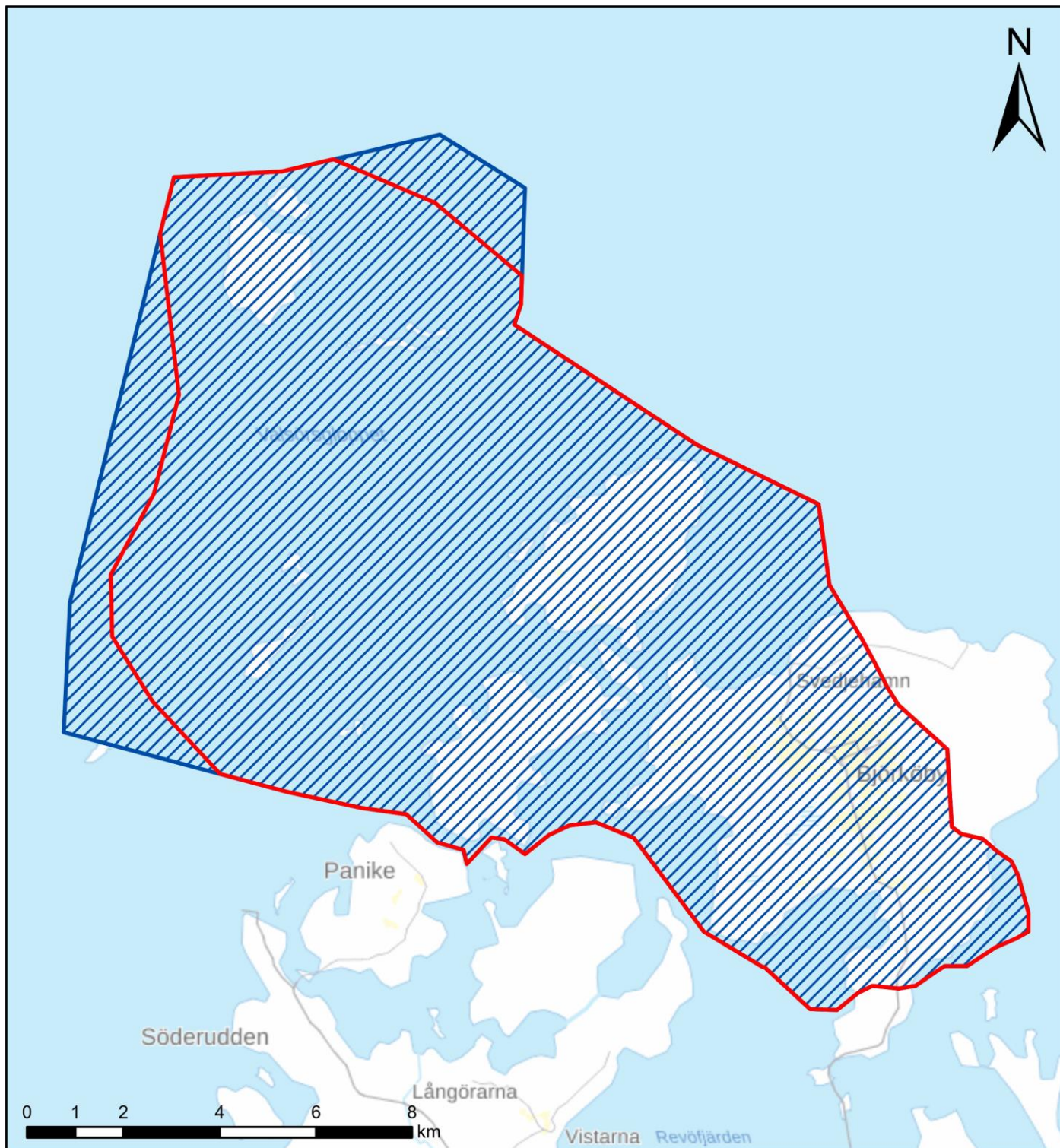
MOR Arvokkaat moreenimuodostumat: Svedjehamn; Lillhagen

FI Natura 2000 -verkostoon kuuluvat alueet: Merenkurkun saaristo

117. Björköbyn saariston kulttuurimaisema

Rajauksen supistusehdotus 2020

Kunta: Mustasaari
Maakunta: Pohjanmaa

- Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2020
- Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2016

Arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventoinnin mukainen ehdotus © SYKE
Taustakartta © Karttakeskus Oy

Bild: Annukka Kuoppala

117. Björköby skärgårds kulturlandskap

Björköby är en välbevarad skärgårdsby vid Österbottens kust. Stommen i landskapet utgörs av Kvarkens unika naturförhållanden. Björköby skärgårds kulturlandskap är ett nationellt värdefullt landskapsområde (Björköby, 1995) vars gränser har utvidgats till Björköbys skärgård och Valsörarna.

Ändringsförslag 2020: En minskning av området föreslås i dess västra och norra vattenområden.

Landskap	Österbotten
Kommun	Korsholm
Landskapsprovins	Österbotten
Landskapsregion	Södra Österbottens kustregion
Area	17 992 ha, varav öppna våtmarker: 859 ha jordbruksmarker: 365 ha skog och halvnaturliga marker: 4 815 ha anlagda ytor: 173 ha vatten: 11 780 ha

Naturens särdrag

Björköby skärgårds kulturlandskap är ett mycket värdefullt exempel på skärgårdsbosättningen och naturförhållandena vid Österbottens landhöjningskust. Landskapet struktureras av De Geer-moräner som går från sydväst till nordöst och som uppkommit under istiden vid kanten av isen som slutat vid vattnet. De Geer-moränerna kan ses i terrängen och på vattenområden som ett tvättbrädesliknande mönster som karakteriseras av långa, låga och steniga ryggar av bottenmorän och försumpade sänkor mellan dem. I de låga sunden och vikarna mellan moränryggarna finns skiktat finfördelat sediment. På området finns även rogenmoränformationer som ligger lodrätt mot ändmoränerna och som är typiska särskilt för Valsörarnas landskap. På land finns djävulsåkrar på många ställen som visar var strandlinjerna en gång legat.

På grund av sin geomorfologi är Björkö och dess grannöars stränder grunda och steniga. På De Geer-moränernas kanter finns en smal strandväxtlighetszon där det växer havtorn. Skärgårdens skyddade vikar karakteriseras av frodig och hög växtlighet som domineras av vass. Områdets vanligaste skogstyp är frisk granskog med blåbär i markskiktet som på 1900-talet har ersatts med tallplanteringar. På höga och torra ställen finns det torr moskog, och här och där förekommer även lundliknande moskog. På Björkö västra sida och på vissa skär växer det björk som lämning efter långvarigt bete. Stränderna kantas av alzoner. Omkring Björköby finns även ställvis aspskogar som är viktiga för landskapet och naturens mångfald. På Valsörarna som ligger nordväst om Björkö finns förutom marin skogsnatur även fina ljunghedar. Lappörarna och några andra mindre öar samt Långgrund är stora vårdbiotopområden.

Björköby skärgård är en del av världsarvsobjektet Kvarkens skärgård, som är Finlands enda naturobjekt i UNESCOs lista över världsarv. Kvarkens skärgård har ett stort geologiskt värde eftersom landhöjningen på området är nästan 90 centimeter per århundrade, vilket är snabbare än någon annanstans i världen. Björköbyområdet är artrikt, och där förekommer bland annat 13 utrotningshotade växtarter och sällsynta fågelarter. Valsörarna är en populär plats för att se flyttfåglar, och där finns en fågelstation. På Valsörarnas–Björkögrundens naturskyddsområde gäller ett allmänt landstigningsförbud under fåglarnas häckningstid.

Kulturella särdrag

Björkö var sannolikt bebodd redan på 1300-talet, och där har funnits odlingar redan på 1400-talet. I början av 1500-talet fanns det tre gårdar på ön, men i mitten av århundradet hade antalet hus som betalade skatt stigit till 12. Områdets tidigaste näringar var säljakt och fiske, och så småningom började man även utöva jordbruk och boskapsskötsel i liten skala. Björköbysamhället levde under flera århundraden ett ganska isolerat liv med stöd av självhushållning. Förutom primärproduktion fanns det båtbyggar- och nättillverkningsverksamhet och sågindustri på området. Björköbyborna skötte även om post- och passagerartrafiken över Kvarken. Idag grundar sig områdets lantbruk på boskaps- och fårskötsel.

Det är tydligt hur områdets De Geer-moräner har styrt markanvändningen. De avlånga och steniga moränryggarna har varit lämpliga byggplatser, och största delen av byns byggnader ligger på ryggarna. Utanför byns centrum har moränryggarna använts som betesmarker. Tidigare betade korna fritt på hela ön, och endast åkrarna och trädgårdarna inhägnades så att de var utom räckhåll för korna. Förutom nötboskap har det funnits rikligt med får på Björkö som på somrarna betat på de närliggande öarna. Vissa öar används fortfarande som betesmarker, vilket upprätthåller värdefulla vårdbiotoper.

Björköbys åkrar ligger ganska tätt i mitten av byn i avlånga sänkor som omgärdas av stengårdsgårdar. Enskilda odlingar har också röjts längre bort i skogarna. Byborna har även haft betes- och ängsområden på Valsörarna. Dessutom har det funnits bosättning och odlingar på Lappörarna. På Björkö finns det fortfarande några gamla lador som berättar om de små ängarnas och myrarnas foderinsamlingshistoria. Områdets kända fornlämningar från den historiska tiden ligger på obebodda öar och stränder.

Björköbys bosättning ligger i täta grupper längs vägarna som går längs med landryggarna. Bosättningen är som tätast omkring kyrkan som byggdes år 1859. Byns byggnader är rödmyllade 1,5-planshus som är typiska för Österbottens skärgårdsbyar. En ganska stor del av byggnadsbeståndet från 1800-talet står kvar, men det finns även en del frontmanahus och byggnader från senare årtionden i byn. Bortsett från några undantag har stränderna undgått stugbyggen. På Björköbys högsta backe ligger en 1700-talsstuga som fungerar som Björkö's hembygdsmuseum. Under 1808–1809-års krig övernattade den ryska generalen Barclay de Tolly i stugan då han flyttade sina trupper över Kvarken på ett fälttåg till Umeå.

Läget vid Kvarkens smalaste ställe har haft en stor inverkan på trafik- och sjöfartshistorian i området runt Björköbys skärgård. I slutet av medeltiden gick en vinterväg från Österbottens strandväg till Umeå genom Björköby. Även den historiska postrutten över Bottniska viken har gått genom Björköby och Valsörarna. 1886 byggdes en smal fyr med ett stödkorsverk i järn på Valsörarna. Fyren ritades av firman Henry Lapointe, som också ritade Eiffel-tornet i Paris. I samband med att fyren byggdes anlade man även en vägbank mellan Ebbskär och Storskär, och stenbron vid vägen står

fortfarande kvar. Den svajande och skakande fyren var bemannad ända fram till 1964, och nuförtiden lyser ett fjärrstyrt elljus i fyren. På Ebbskär har det funnits också en sjöbevaknings- och väderstation, vars verksamhet upphörde 2009.

Björköbys äldsta hamnar har slutat användas då strandlinjen dragit sig tillbaka. I Bodbacks gamla fiskehamn, som ligger norr om byn och som var i bruk ända fram till 1930-talet, står några fiskebodas och ett par gamla båthus kvar. Också i Svedjehamn utanför byns centrum finns gamla strandbodas. Svedjehamn är fortfarande i bruk, men trots muddring börjar hamnen vara för grund för större båtar. För större fiskebåtar byggdes en ny hamn 1994 i Vikarskat på Björköns norra strand. Vägbank- och broförbindelsen från Björkö till Replot blev färdig 1954. Då man anlade vägbanken revs flera av Björköns stenrosen till grund för vägen.

Landskapsbild

Björköby skärgårds kulturlandskap är ett mångsidigt och unikt skärgårdslandskap där landhöjningskustens särpräglade geomorfologiska former kombineras med en välbevarad fiskar- och småbrukarbyns särdrag. Områdets havslandskap karakteriseras av en oenhetlig mosaik av öar, grynnor och vatten. De på varandra följande De Geer-moränryggarna ger landskapet dess karakteriserande randighet, som på vattenområdet kan ses i skär på rad, och på öarnas inre delar i alterneringen av skogsryggar, myrar och åkrar.

Björköby har bibehållit sin traditionella karaktär med enhetligt byggnadsbestånd och åtskilliga stengårdsgårdar som avgränsar åkrarna. Byns bosättning ligger på moränryggarnas krön. Gårdsplanerna karakteriseras av huvudbyggnadernas stora verandor och de långa hushållsbyggnaderna som avgränsar bostadstomterna. De nya husens läge, färger och skala passar väl in i den gamla bybilden. Områdets åkrar är relativt aktivt odlade, men vägkanterna som tagits över av buskage gör det ställvis svårt att urskilja landskapet. Det finns anmärkningsvärt få nya fritidsbyggnader på området.

Valsörarna utgör en egen mångsidig helhet nordväst om Björkö. Valsörarnas naturlandskap varierar från barrskog till hedområden samt landhöjningskustens typiska flador och igenvuxna havsvikar. Valsörarnas landskap domineras av den röda fyren från 1886.

Bedömning

Björköby är en välbevarad skärgårdsby i Kvarken. Områdets unika skärgårdsnatur och skärgårdens kulturlandskap utgör en särpräglad helhet vars värdefaktorer är Kvarkens skärgårds geomorfologi, Björköbys aktiva jordbruks- och fiskarby med sin välbevarade byggda kulturmiljö samt Valsörarnas fyr med omgivning. Kvarkens skärgård är ett av Finlands 27 nationallandskap.

Unescos världsarv: Kvarkens skärgård

Objekt i fornlämningsregistret: 127 objekt

Bygga kulturmiljöer av riksintresse RKY: Björkö bylandskap; Kvarkens skärgårds fyr- och lotsöar (Valsörarna)

Värdefulla vårdbiotoper: Stora Långgraden; Bodbacks bete; Långgrunds fårbeta; Söndasören; Björköbys hage

YSA Skyddsområden på privat mark: Lappörarna 1 (Björkbacka); Lappörarna 2 (Nedergård); Lappörarna 3 (Brådd); Lappörarna 4 (Skog); Lappörarna 5 (Strandlid); Lappörarna 6 (Björkas); Lappörarna 7 (Björklid); Lappörarna 8 (Rönn); Lappörarna 9 (Rönningberg); Slättskäret 1 (Doktar); Lappörarna 10 (Åström); Lappörarna 11 (Granfors); Lappörarna 12 (Blikt); Slättskäret 2 (Eklund); Valsörarna-Björkögrunden; Lappörarna 13 (Johansson); Slättskäret 3 (Dahlback II); Slättskäret 4 (Stenström); Slättskäret 5 (Dahlström); Lappörarna 15 (Stubb); Lappörarna 16 (Helsing); Lappörarna 17 (Björkudd); Lappörarna 18 (Tallås); Slättskäret 6 (Lind); Lappörarna 19 (Backlid och Backas); Rönnskäret 1 (Backas); Rönnskäret 2 (Örnskat); Lappörarna 20 (Jung och Lindgren); Slättskäret 7 (Norrgård); Slättskäret 8 (Mattas); Lappörarna 21 (Mattas); Björköby 7 (Nyfors); Lappörarna 22 (Nordkvist II); Lappörarna 23 (Kvist); Lappörarna 24 (Valjon); Börsskäret 3 (Holm); Lappörarna 25 (Lund); Rönnskäret 3 (Sund); Slättskäret 9 (Bergendahl); Lappörarna 26 (Vesterback); Rönnskäret 4; Rönnskäret 5 (Lågön); Slättskäret 10 (Doktar); Lappörarna 27 (Landström); Slättskäret 11; Björköby skärgård; Lappörarna 28; Björköby 9; Björköby 10; Björköby 11; Björköby 16; Björköby 19; Björköby 22; Björköby 23; Björköby 25; Björköby 27; Björköby 28; Björköby 29; Björköby 31; Björköby 32; Björköby 35; Lappörarna 29; Björköby 37; Björköby 39; Björköby 40; Björköby 41; Björköby 42; Björköby 43; Björköby 46; Lappörarna 30; Björköby 47; Björköby 50; Lappörarna 31; Lappörarna 32; Slättskäret 12; Lappörarna 33; Börsskäret 14; Björköby 52; Björköby 53; Björköby 54; Björköby 55; Börsskäret 15; Börsskäret 16; Björköby 56; Björköby 57; Björköby 59; Björköby 60; Björköby 61; Klubbkat 1; Björköby 64; Björköby 66; Björköby 65; Skäreflandans naturskyddsområde; Hästskärets naturskyddsområde; Högback, Metso; Replotfjärden; Vetungan

RSO Programmet för skydd av stränder: Kvarkens skärgård

Ramsar-områden: Kvarkens skärgård

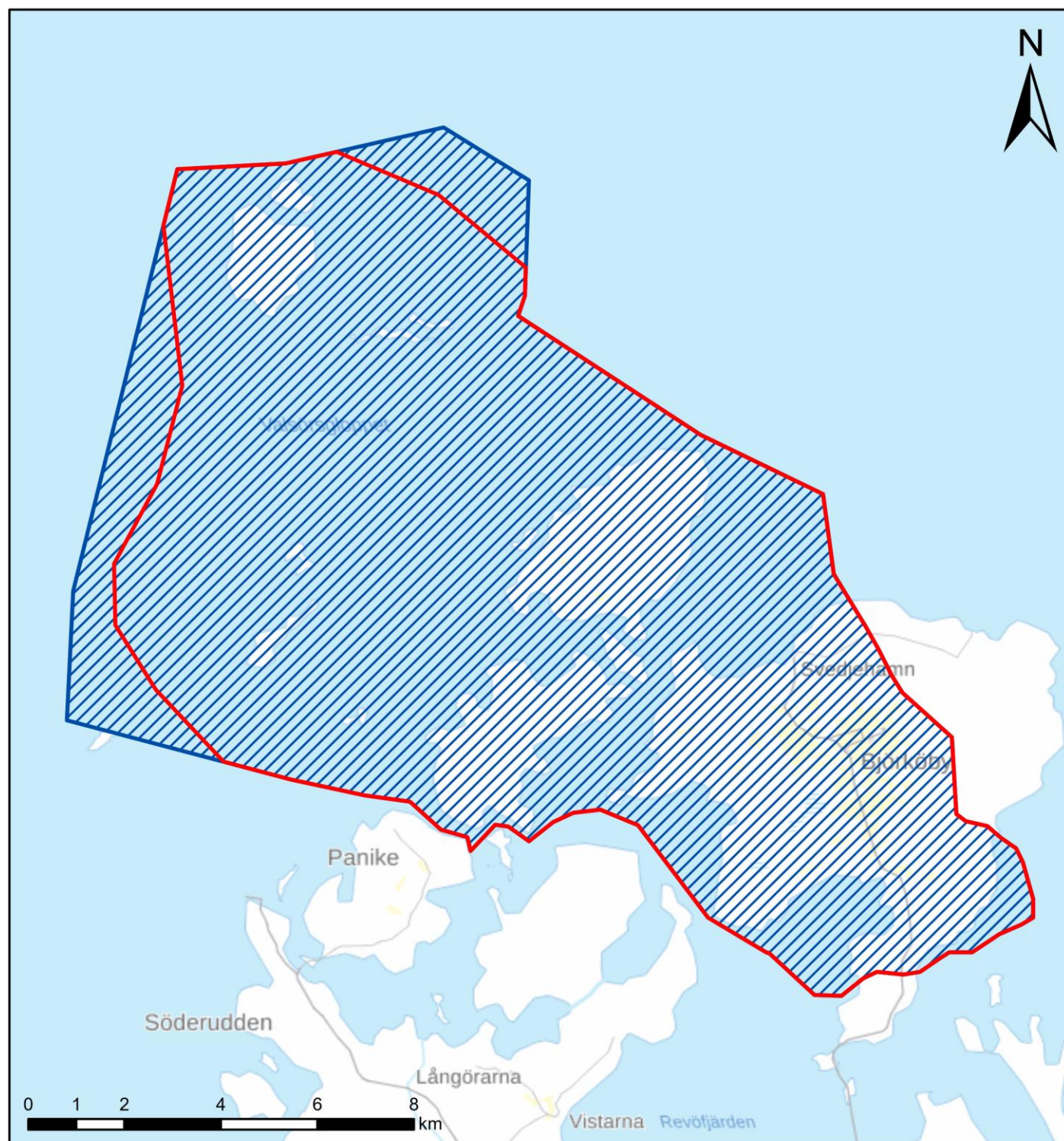
Internationellt värdefulla fågelområden (IBA): Kvarkens skärgård

MOR Värdefulla moränformationer: Svedjehamn; Lillhagen

117. Björköby skärgårds kulturlandskap

Förslag till förminskning 2020

Kommun: Korsholm
Landskap: Österbotten

- Förslag till avgränsning av nationellt värdefulla landskapsområden 2020
- Förslag till avgränsning av nationellt värdefulla landskapsområden 2016

Förslag enligt den uppdaterande inventeringen av värdefulla landskapsområden © SYKE
Bakgrundskarta © Karttakeskus Oy

Kuva: Riikka Asunmaa

119. Laihianjoen kulttuurimaisema

Laihianjoen kulttuurimaisema on edustava esimerkki Pohjanmaan laajasta viljelykäyttöön otetusta jokivarsitasangosta. Laihianjoen kulttuurimaisema on maakunnallisesti arvokas maisema-alue, jota esitetään inventointien perusteella valtakunnallisesti arvokkaaksi.

Rajauksen muutosehdotus 2020: Alueesta esitetään poistettavaksi Maunulan ja Potilan alue, jonne on merkitty osayleiskaavassa TY-aluevarauksia.

Maakunta	Pohjanmaa
Kunta	Laihia, Mustasaari
Maisemamaakunta	Pohjanmaa
Maisemaseutu	Etelä-Pohjanmaan viljelylakeuksien seutu
Pinta-ala	5 574 ha, josta kosteikkoja ja avointa suota: 1 ha maatalousalueita: 3 820 ha metsiä sekä avoimia kankaita ja kalliomaita: 1 125 ha rakennettuja alueita: 597 ha vesialueita: 31 ha

Luonnonpiirteet

Laihianjokilaakso edustaa Pohjanmaalle tyypillistä selvärajaista viljeltyä jokilaaksoa, jota reunustavat laajahkot kumpuilevat ja soiset selännealueet. Laihian seutu kuuluu kivilajialueiden vaihtumisvyöhykkeeseen, jossa tavataan niin Vaasan graniittialueen, Pohjanmaan liuskevyyhykkeen kuin Keski-Suomen syväkivialueenkin kivilajeja. Alueen kallio-perä on migmatiittista biotiitti-plagioklaasigneisiä sekä porfyryistä granodioriittia, joka sisältää gneissisulkeumia. Kallio-perä on näkyvillä vain muutamain paikoin jokilaakson tuntumassa.

Lähes kaikki Laihianjokilaakson laajat ja tasaiset viljelysalueet ovat muodostuneet liejuhiesun tai liejuisen hienohiedan ohuelti päällystämälle liejusavikolle. Jokilaaksoa ympäröivät selännealueet ovat pitkälti moreenipäällysteisiä ja niiltä löytyy pohjareunan lisäksi paikoin runsas- ja suurilohkareisiksi louhikoiksi kehittyneitä kumpumoreenimuodostumia. Louhikkoiset saarekkeet ovat tunnusomaisia myös alueen viljelymaisemille. Laihian taajaman tuntumassa sijaitseva Santaloukon Korkeamäki on huomattavan suuri louhikko. Kumpumoreenin lisäksi alueella on muinaisen mannerjäätikön reunan suuntaisia reunamoreenimuodostumia sekä kapeita ja matalahkoja päätemoreenivalleja. Laihian alueella kulkee myös kaksi harjujaksoa.

Maisema-alueita halkoo maisemallisesti arvokas Laihianjoki, jonka perkaamaton uoma on luonnontilaisen kaltainen. Joen kosket ja suvannot ovat säilyneet melko hyvin. Laihianjoen valuma-alueen peltomaat sijaitsevat pääosin jokiuoman varsilla, ja niiden reunavyöhykkeet vaihtelevat muutamista metreistä kymmeneen metriin. Herkkätulvaisen joen tulvaraja ulottuu avoimella ja tasaisella peltotasangolla laajalle alueelle. Laihian keskustaajaman länsipuolella sijaitsee muutamia pieniä vesialtaita, jotka ovat syntyneet maa-ainesten noston seurauksena. Yksi altaista on muokattu uimakäyttöön, mutta muut ovat kasvamassa umpeen.

Alueen pääasiallinen metsäkasvillisuustyyppi on tuore kuusikkokangas. Lisäksi jokivarressa sekä maisema-alueita halkovien pienten purojen tuntumassa on kuusivaltaisia lehtoja. Viljelyksiä reunustavilla selännealueilla on siellä täällä myös mäntyvaltaisia puolukka- tai mustikkatyypin metsiä. Peltojen keskelle jääneiden metsäsaarekkeiden iäkkäimmät metsät ovat reheviä ja usein lehtomaisia. Peltoalueet ovat kasvillisuudeltaan niukkalajisia ja pääsääntöisesti avoimia. Ranta- ja vesikasvillisuutta esiintyy Laihianjoen varrella, ojien pientareilla sekä muiden kaivettujen altaiden ympäristössä. Laihianjoen vartta reunustaa rehevä kausikosteaa vyöhyke, joka on leveimmillään joen mutkaisilla osuuksilla. Koskien alle ja leveisiin uomakohtiin on syntynyt tulvaniittyjä tai tulvalehtoja. Laihian peltolakeuksilla on poikkeuksellisen runsas peltopyykanta. Myräjän peltoalueet ovat muuttolintujen suosiossa.

Kulttuuripiirteet

Laihianjokilaakson kulttuurihistoria ulottuu esihistorialliselle ajalle, jolta alueella tunnetaan kivistä kiviröykkiöitä tai kivi- ja maaröykkiöitä. Laihian seudun varhainen pysyvä asutus on muodostunut joen varteen, mutta maatalouden laajentuessa asutus on siirtynyt savimaita reunustaville moreeniselänteille tulvan ulottumattomiin. Alueen peltoala laajeni tuntuvasti 1500-luvulla, jolloin ensimmäiset viljelyalueet muodostuivat joen tulvaniityille. Jokilaakson nykyiset suuret viljelyalueet raivattiin 1800-luvulla kydöttämällä. Joen koskipaikoissa on sijainnut useita vesimyllyjä, joiden rakenteita on vielä paikoin jäljellä.

Laihian kylien kantatilat ovat sijainneet nykyisillä sijoillaan 1600-luvun lopulta saakka. Kylät ovat laajentuneet niiden ympärille nauhamaisiksi raittilyiksi tai joenvarsikyliksi. Yksittäisiä vaikuttavia kylärykelmiä sekä edustavia pohjalais-taloja erottuu siellä täällä maisemassa. Näkymiä rikastavat maisemapuut ja puurivit. Kyliä halkova tiestö vanhoine kivisiltoineen tukee asutuksen perusrakennetta joen molemmin puolin. Laihian alueen päärakennukset ovat tyypillisesti olleet kookkaita, joko kaksifooninkisia tai korkealla vintillä ja matalilla ”haukkaikkunoilla” varustettuja rakennuksia.

Edustavimmillaan jokivarren perinteinen asutus on Laihian keskustaajaman eteläpuolella, jossa joen vastakkaisilla rannoilla sijaitsevat Isokylä ja Jakkula muodostivat Laihian keskuksen 1960-luvun alkuun asti. Vastaavasti viime vuosikymmeninä Laihian keskustaajaman tuntumaan muodostuneet taajamamaiset Hulmin ja Perälän asuinalueet eroavat alueen perinteisestä rakennustyylistä ja asustusrakenteesta selvästi. Laihianjoen länsipuolisilla alueilla perinteinen maisema ja rakennuskanta ovat säilyneet itäpuolta paremmin.

Laihianjokivarsi on merkittävää maatalousaluetta, jossa on kymmeniä karjatiloja sekä muutama sikala. Karjatalous on pitänyt yllä useita pienimuotoisia perinnebiotooppeja. Maatalousmaisemien ohella alueen elinkeinomaisemaan kuuluvat kookkaat teollisuuslaitokset varastopiha-alueineen. Alueella on jäljellä runsaasti vanhaa tiestöä, ja Hulmin pohjoispuolella kulkevaa Laihian Kasarmintietä on esitetty tiemuseokohteeksi. Vanhan tielinjan tuntumassa sijaitsevat rakennus-suojelulain nojalla suojeltu Hulmin kapteenintalo sekä Ylipotilan luhti.

Maisemakuva

Laihianjokilaakso muodostaa viljavan lakeusmaisemakokonaisuuden, jossa on säilynyt laajoja yhtenäisiä peltoaloja etenkin maisema-alueen pohjoisosissa. Alueelle on tunnusomaista maatalouteen liittyvä haja-asutus, jota luonnehtivat avoimien peltoalueiden ja metsäisten kumpareiden reuna-alueella kulkevien kyläteiden varrelle sijoittuneet pihapiirit, pienimuotoiset asutusrykelmät sekä raitti- ja kumpareasutus. Paikoin peltoaukeilla ja pihapiirien läheisyydessä kasvaa lähimaisemaa hallitsevia maisemapuita tai pihateiden varsille istutettuja pitkiä puukujia. Alueella on säilynyt runsaasti vanhaa pohjalaista rakennuskulttuuria, joka on erityisen edustavaa maisema-alueen eteläosissa sijaitsevissa Laihian vanhoissa keskuskylissä.

Jokivarren viljelymaisema on säilynyt avoimena, ja vainioiden keskeltä kohoavat metsäsaarekkeet rikastavat maisemaa pienipiirteinä luonnon monimuotoisuutta lisäävinä kohteina. Pensaikot ja yksittäiset puut sijoittuvat ojien ja peltoiteiden varsille. Laihianjoen rantamaisemaa hoidetaan säännöllisesti raivaamalla. Alueen metsäsaarekkeissa näkyy paikoin entisaikojen laidunnuksen merkkejä. Maisemarakenteen runkona virtaavan Laihianjoen koskien tuntumaan ja leveisiin uomiin on syntynyt tulvaniittyjä tai tulvalehtoja. Vehmaiden ranta-alueiden ja viljavien maiden vastapainona maisemassa on paljon louhikkoisia moreeniselänteitä.

Arviointi

Laihianjoen kulttuurimaisema edustaa laaja-alaista pohjalaista viljelykäyttöön otettua jokivarsitasankoa. Alueen viljelymaisema on säilynyt avoimena ja edustavana, ja sen keskellä sijaitsee luonnonpiirteiltään arvokkaita tulvaniittyjä ja -lehtoja. Maisema-alueella on runsaasti arvokasta pohjalaista rakennusperintöä sekä perinteisiä kyläkokonaisuuksia.

Muinaisjäännösrekisteriin merkityt kohteet: 18 kohdetta

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt RKY: Laihianjokivarren pohjalaistalot

Arvokkaat perinnebiotoopit: lippomäen haka

YSA Yksityismaiden suojelualueet: Pohjaniemi

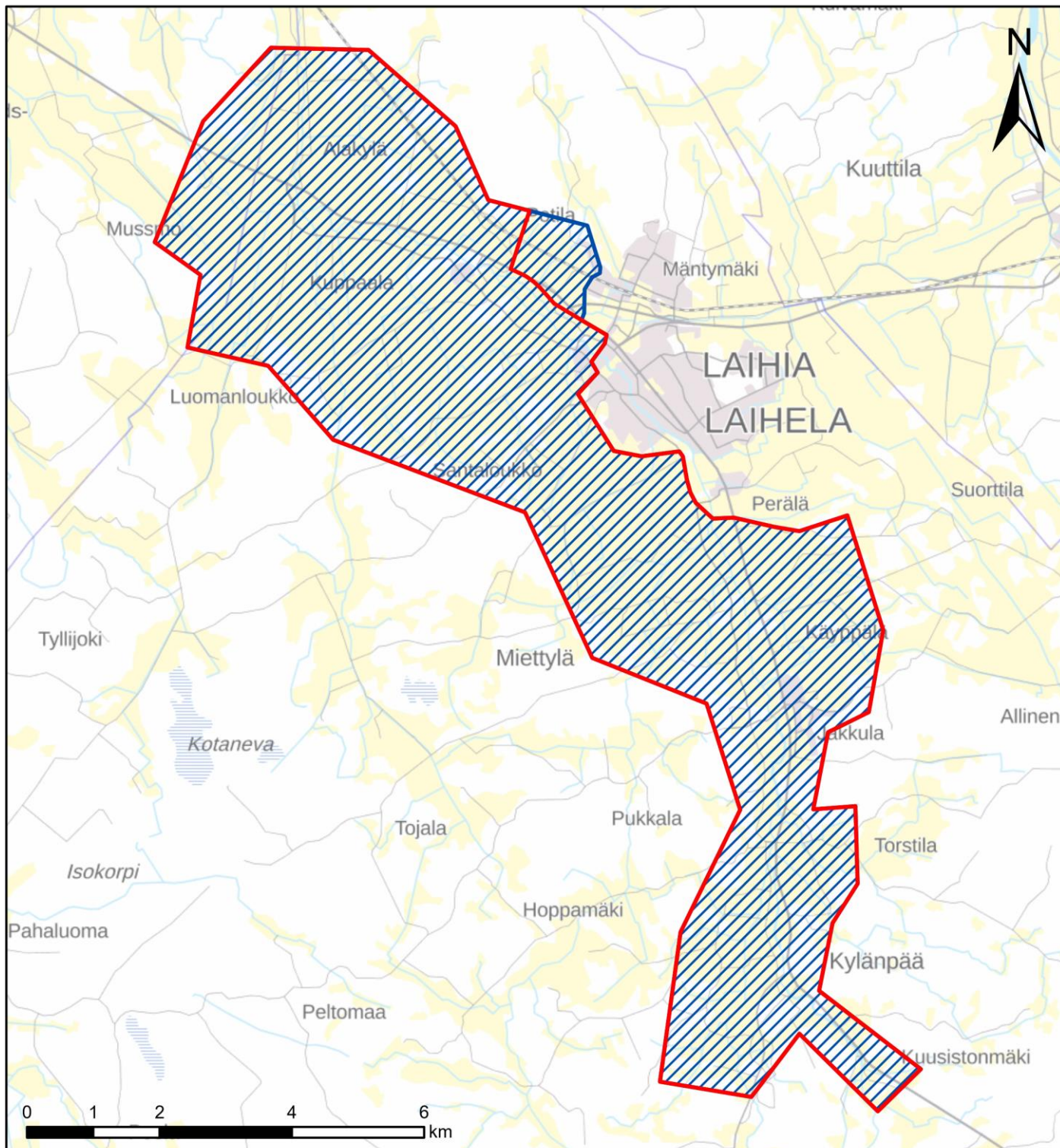
Tiedot haettu 17.12.2019

119. Laihianjoen kulttuurimaisema

Rajauksen supistusehdotus 2020

Kunta: Laihia, Mustasaari

Maakunta: Pohjanmaa

- Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2020
- Valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden rajausehdotus 2016

Arvokkaiden maisema-alueiden päivitysinventoinnin mukainen ehdotus © SYKE
Taustakartta © Karttakeskus Oy

Bild: Riikka Asunmaa

119. Laihela ås kulturlandskap

Laihela ås kulturlandskap är ett representativt exempel på Österbottens vida åstrandsslätter som tagits i odlingsbruk. Laihela ås kulturlandskap är ett regionalt värdefullt landskapsområde som föreslås som nationellt värdefullt på basis av inventeringarna.

Ändringsförslag 2020: En minskning av området föreslås så att planlagda områden i Maunula och Potila inte ingår i avgränsningen.

Landskap	Österbotten
Kommun	Korsholm, Laihela
Landskapsprovins	Österbotten
Landskapsregion	Södra Österbottens odlingslätter
Area	5 574 ha, varav öppna våtmarker: 1 ha jordbruksmarker: 3 820 ha skog och halvnaturliga marker: 1 125 ha anlagda ytor: 597 ha vatten: 31 ha

Naturens särdrag

Laihela ådal representerar en för Österbotten typisk tydligt avgränsad odlad ådal som kantas av relativt stora kuperade och sumpiga åsar. Laihelaregionen ingår i bergarternas övergångszon där bergarter från både Vasa granitområde, Österbottens skifferzon och Mellersta Finlands djupbergområde påträffas. Områdets berggrund är migmatitisk biotit-plagioklasgnejs samt porfyrisk granodiorit, som också innehåller gnejs. Berggrunden är synlig endast på några ställen nära ådalen.

Nästan alla vida och jämna odlingsområden i Laihela ådal har uppstått på gyttjig lermark med ett tunt lager av gyttjemjåla eller gyttjig finmo. Ryggarna som omger ådalen är i hög grad moräntäckta, och förutom bottenmorän har de även ställvis kullmoränformationer som utvecklats till blockfält med gott om stora block. Blockfältsoar är även typiska för områdets odlingslandskap. Korkeamäki i Santaloukko, som ligger nära Laihela tätort, är ett mycket stort blockfält. Förutom kullmorän finns det även andra randmoränformationer i den forna inlandsisens riktning samt smala och låga ändmoränvallar på området. Två åsavsnitt går också genom Laihela.

Landskapsområdet klyvs av den landskapsmässigt värdefulla Laihela å, vars oröjda fåra bevarat sitt naturtillstånd. Åns forsar och sel har bevarats ganska väl. Åkermarkerna på Laihela ås tillrinningsområde ligger i huvudsak längs åns fåra, och deras kantzoner varierar från några meter till tiotals meter. Den översvämningskänsliga åns flödesgräns sträcker sig långt på den öppna och jämna åkerslätten. Väster om Laihelas centrala tätort finns några små vattenbassänger som uppkommit som följd av marktäkt. En av bassängerna har bearbetats och används för simning, men de andra håller på att växa igen.

Områdets huvudsakliga skogsväxtlighet består av friska granmoar. Dessutom finns det grandominerade lundar längs åstranden och de små bäckarna som korsar landskapsområdet. På ryggarna som kantar odlingarna finns även här och där talldominerade skogar av lingon- och blåbärstyp. De äldsta skogarna på skogsöarna som lämnats mitt på åkrarna är frodiga och ofta lundaktiga. Åkerområdenas växtlighet består av få arter och de är i regel öppna. Längs Laihela å, vid dikesrenarna och omkring de grävda bassängerna förekommer strand- och vattenväxtlighet. Laihela å kantas av en frodig periodiskt fuktig zon som är som bredast vid åns krokigaste ställen. Nedanför forsarna och vid fårans bredaste ställen har det uppkommit översvämningsängar eller översvämningslundar. Laihela åkerslätter har ett ovanligt stort bestånd av raphöna. Myrjä åkerområden är populära bland flyttfåglar.

Kulturella särdrag

Laihela ådals kulturhistoria sträcker sig till den förhistoriska tiden, från vilken man hittat stenrösen eller sten- och jordrösen. Laihelaregionens tidiga permanenta bosättning låg vid ån, men då jordbruket blev vanligare flyttades bosättningen till moränryggarna som kantar lermarkerna, utom räckhåll för översvämningsängar. Områdets åkermarker utvidgades betydligt på 1500-talet då de första odlingsområdena bildades på åns översvämningsängar. Ådalens nuvarande stora odlingsområden röjdes genom kyttning på 1800-talet. Vid åns forsar låg flera vattenkvarnar, och ställvis står kvarnstrukturer kvar.

Stamgårdarna i Laihela byar har legat på sina nuvarande ställen sedan slutet av 1600-talet. Byarna har utvidgats kring gårdarna som band vid byvägen eller åstranden. Enstaka imponerande byklungor och fina hus i österbottnisk stil sticker fortfarande ut i landskapet här och där. Vyerna berikas av landskapsträd och rader av träd. Vägnätet med gamla broar, som korsar byarna stöder bosättningens grundstruktur på båda sidorna av ån. Laihelaregionens huvudbyggnader har typiskt varit stora hus i två plan eller med en hög vind och låga "hökfönster".

Den mest typiska traditionella bosättningen vid åstranden ligger söder om Laihela centrala tätort, där Isokylä och Jakkula på varsin sida av ån utgjorde Laihelas centrum fram till 1960-talet. Bostadsområdena Hulmi och Perälä, som uppstått nära Laihela centrala tätort under de senaste årtiondena, skiljer sig tydligt från områdets traditionella byggnadsstil och bosättningsstruktur. På områdena väster om Laihela å har det traditionella landskapet och byggnadsbeståndet bevarats bättre än på den östra sidan.

Laihela åstrand är ett betydande jordbruksområde med tiotals boskapsgårdar och några svingårdar. Boskapsskötseln har upprätthållit flera mindre vårdbiotoper. Förutom jordbrukslandskapet ingår även stora industrianläggningar med sina lager i näringslandskapet. Stora delar av det gamla vägnätet finns kvar, och Laihelas Kasarmintie som går norr om Hulmi har föreslagits som ett vägmuseumsobjekt. Vid den gamla väglinjen finns Hulmis kaptenshus som skyddats med stöd av byggnadsskyddslagen samt Ylipotilas loftgångshus.

Landskapsbild

Laihela ådal utgör en bördig slättlandskapshelhet där stora enhetliga åkerområden bevarats i synnerhet i landskapsområdets norra delar. Glesbebyggelsen som hör ihop med jordbruket är typisk för området, och den karakteriseras av gårdar,

små bosättningsklungor och bosättning på kullar som ligger invid byvägarna som löper längs de öppna åkerområdenas och de skogstäckta kullarnas kanter. På de öppna åkrarna eller nära gårdsplanerna växer det ställvis landskapsträd som dominerar närlandskapet eller långa alléer som planterats längs infartsvägarna. På området har mycket av den gamla österbottniska byggnadskulturen bevarats, och den är särskilt representativ i Laihela gamla centrala byar som ligger i landskapsområdets södra delar.

Åstrandens odlingslandskap har bevarats öppet, och skogsöarna som reser sig mitt på åkrarna berikar landskapet som småskaliga mål som ökar naturens mångfald. Busksnår och enstaka träd växer invid diken och åkervägarna. Laihela ås strandlandskap vårdas genom regelbunden röjning. På områdets skogsöar kan man ställvis se tecken på tidigare bete. I närheten av forsarna i Laihela å, som utgör landskapsstrukturens stomme, samt i dess breda fåror har det uppstått översvämningssängar och översvämningsslundar. Som motvikt till de lummiga strandområdena och den bördiga jorden finns det även många klippiga moränryggar i landskapet.

Bedömning

Laihela ås kulturlandskap representerar en stor österbottnisk åstrandsslätt som tagits i odlingsbruk. Områdets odlingslandskap har bevarats öppet och representativt, och i mitten av det finns översvämningssängar och -lundar med värdefull natur. På landskapsområdet finns gott om värdefullt österbottniskt byggnadsarv samt traditionella byhelheter.

Objekt i fornlämningsregistret: 18 objekt

Byggda kulturmiljöer av riksintresse RKY: Laihela ådals hus i österbottnisk stil

Värdefulla vårdbiotoper: lippomäkis hage

YSA Skyddsområden på privat mark: Pohjaniemi

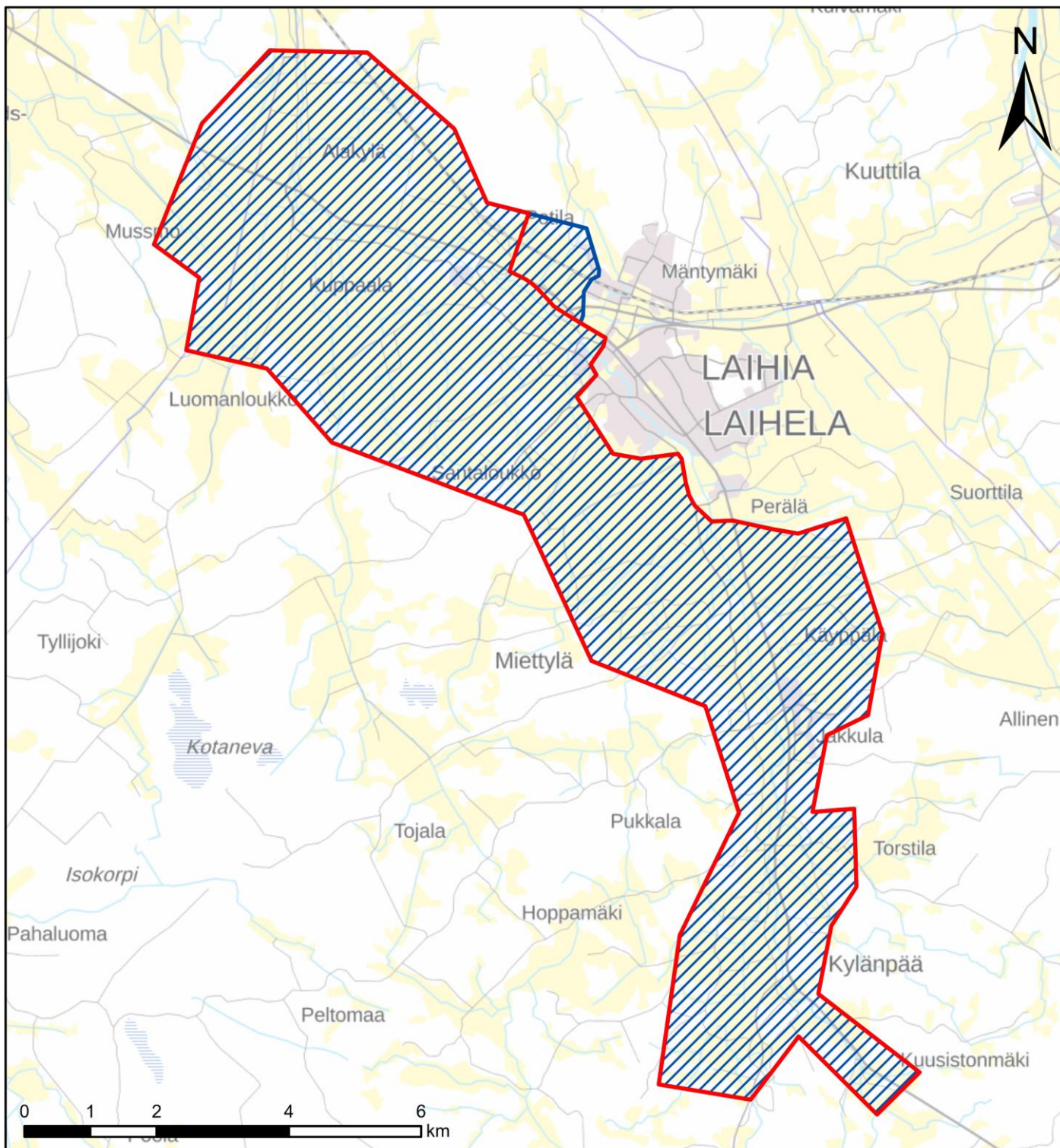
Uppgifterna hämtade 17.12.2019

119. Laihela ås kulturlandskap

Förslag till förminskning 2020

Kommun: Korsholm, Laihela

Landskap: Österbotten

- Förslag till avgränsning av nationellt värdefulla landskapsområden 2020
- Förslag till avgränsning av nationellt värdefulla landskapsområden 2016

Förslag enligt den uppdaterande inventeringen av värdefulla landskapsområden © SYKE
Bakgrundskarta © Karttakeskus Oy